

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Barents Rescue 2017:

Hotellisortumaharjoitus sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välisen yhteistyön tukijana

Vainionpää, Susanna

2019 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Barents Rescue 2017:
Hotellisortumaharjoitus sosiaali- ja
terveydenhuollon toimijoiden välisen yhteistyön tukijana

Susanna Vainionpää
Kriisi- ja erityistilanteiden
johtaminen, YAMK
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2019

Vainionpää, Susanna

Barents Rescue 2017: Hotellisortumaharjoitus sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välisen yhteistyön tukijana

Vuosi 2019 Sivumäärä 57

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin ja selvitettiin miten 4. - 8.9.2017 Petroskoissa Venäjällä järjestetty Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitus tuki harjoitukseen osallistuneiden suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välistä yhteistyötä kansallisesti ja kansainvälisesti. Opinnäytetyö pohjautuu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöltä tulleeseen toimeksiantoon, jossa tehtävänä oli selvittää Barents Rescue -pelastusharjoituksista saatuja hyötyjä ja mahdollisia kehittämiskohteita. Barentsin alue maantieteellisessä laajuudessaan ja eri viranomaisien resurssien vähyydessään muodostavat haasteen kyseisen alueen pelastustoiminnalle. Sopimuksiin perustuvat Barents Rescue -pelastusharjoitukset ovat keskeisessä osassa Barentsin alueen pelastustoiminnan yhteistyön harjoittelulle ja näiden pelastusharjoitusten evaluointi toimii pohjana yhteistyön kehittämiseksi.

Opinnäytetyö pohjaa Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksen yhden osaharjoituksen (hotellisortuma) pohjalta tehtyyn kyselyyn, johon vastasivat harjoitukseen osallistuneet suomalaiset sosiaali- ja terveydenhuollon edustajat (N=12). Kyselyllä selvitettiin vastaajien näkemyksiä kyseiseen harjoitukseen valmistautumisen, yleisen onnistumisen ja yhteistyön tekemisen osalta. Petroskoissa järjestettyyn pelastusharjoitukseen osallistui sosiaali- ja terveydenhuollon edustajina toimijoita sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä (STM), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiristä (HUS), Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä sekä sisä- ja ulkoministeriöstä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentui suuronnettomuus, varautuminen, valmiusharjoitus ja yhteistyö käsitteistä. Yhteistyötä käsittelevien tutkimusten kautta on tarkennettu yhteistyön luonnetta tutkimuskohteena. Opinnäytetyössä on käytetty sekä määrällisiä, että laadullisia menetelmiä. Lisäksi kehittämistyön lähestymistapana ja tutkimusstrategiana on ollut välineellinen tapaustutkimus. Menetelmätriangulaation avulla on lisätty tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimus- ja kehittämistyö on edennyt kahdessa vaiheessa. Ensiksi on kyselyn tulosten pohjalta laadittu alustavat kehittämissuositukset. Tämän jälkeen toisessa vaiheessa kehittämissuosituksia on kommentoinut alan asiantuntija, jonka ehdotusten pohjalta on laadittu lopulliset kehittämissuositukset.

Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksen pääteemoiksi nousivat valmistautuminen, yhteistyö sekä lääkinnällinen valmius. Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen osalta korostui tarve yhteistyön harjoittelulle ja sen kehittämiseksi venäläisten kanssa. Kehittämissuosituksien mukaan tutkimus osoitti, että suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien olisi keskityttävä hyvien henkilökohtaisten suhteiden luomiseen venäläisiin toimijoihin sekä kahdenvälisen yhteistyösopimusten kehittämiseen venäläisten kanssa. Tutkimuksen perusteella voidaan osoittaa, että sopimuksiin pohjautuvaa yhteistyötä tarvitaan ja yhteistyösopimuksia on tarpeellista päivittää säännöllisesti. Yhteistyön edellytyksenä ovat verkostoituminen sekä hyvät henkilökohtaiset suhteet muihin oman alan toimijoihin niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Barents Rescue -pelastusharjoitusten osalta kahdenvälisen lääkinnän sopimuksen puuttuminen Suomen ja Venäjän väliltä olisi nähtävä tärkeänä kehittämiskohteena.

Asiasanat: Barents Rescue, Pelastusharjoitus, Yhteistyö

Vainionpää, Susanna

Barents Rescue 2017: Hotel Collapse Exercise as Cooperation Supporter Between Actors in the Social and Health Care Sector

Year	2019	Pages	57
------	------	-------	----

This Master's thesis studied how the Barents Rescue Exercise 2017 supported the cooperation between Finnish social and health care participants both nationally and internationally. The exercise was held in Petrozavodsk, Russia, between 4 and 8 September 2017. This Master's thesis is based on assignment from Finnish Ministry of Social Affairs and Health and the aim was to examine the benefits and the possible improvement objects of Barents Rescue Exercises. The geographically vast area and the minor resources of the authorities make emergency operations in the Barents region challenging. Agreements based on Barents Rescue Exercises are the key to practicing emergency cooperation in the Barents region. The evaluation of these exercises works as a base for cooperation development.

The data collection was conducted by a questionnaire focusing on one scenario of the Barents Rescue 2017 Exercise, so called Hotel Collapse Exercise. All the participants from the Finnish social and health care sector to this specific exercise (N=12) answered to the questionnaire. The questionnaire aimed to examine the views about the Barents Rescue Exercise 2017 preparations, the general success of the Hotel Collapse Exercise and how the cooperation worked. In this study, the representatives of the Finnish social and health care sector were from Ministry of Social Affairs and Health, Hospital District of Helsinki and Uusimaa, Vantaa's Social Emergency and Crisis Centre in the City of Vantaa, Ministry of the Interior and Ministry of Foreign Affairs.

The theoretical framework was formed around the definition of the main concepts: major accident, emergency preparedness, preparedness exercise and cooperation. Previous research on cooperation has focused on the nature of cooperation as a research topic. Both quantitative and qualitative research methods have been used in this Master's thesis. Both the approach of this development work and the research strategy has been instrumental case study. Methodological triangulation has added the reliability of the study. Research and development has progressed in two stages. First, the preliminary development proposals were based on the results of the survey. After that, in the second stage, the expert in the field commented on the preliminary development proposals and the final development proposals were formed on that basis.

The main themes of this study were preparation, cooperation and medical preparedness. The need for exercising cooperation and developing the Barents Rescue Exercises were emphasized. According to the development proposals, the study showed that Finnish social and health care representatives should focus on creating good personal relationships with Russian actors and developing bilateral cooperation agreements with the Russians. Based on this study, it can be shown that cooperation agreements are needed and cooperation agreements need to be updated regularly. Networking is a prerequisite for cooperation as well as good personal relationships with other actors in the field, both nationally and internationally. In the case of the Barents Rescue exercise, the absence of a bilateral medical agreement between Finland and Russia should be seen as an important development object.

Keywords: Barents Rescue, Rescue Exercise, Cooperation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Teoreettinen viitekehys	7
	2.1 Suuronnettomuus, varautuminen ja valmiusharjoitus	7
	2.2 Tutkimusnäkökulmia yhteistyöstä	9
3	Barents Rescue -pelastusharjoitukset.....	13
	3.1 Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitus	15
	3.2 Hotellisortumaharjoitus.....	16
4	Sosiaali- ja terveydenhuollon rooli suuronnettomuustilanteissa	17
	4.1 Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämät valtakunnalliset toimijat	18
	4.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon päämäärät ja tavoitteet Barents Rescue 2017 - pelastusharjoitukselle	20
5	Evaluointi	21
	5.1 Harjoitusten evaluointi.....	21
	5.2 Barents Rescue -pelastusharjoitusten evaluointi	23
6	Toiminnan kehittäminen.....	25
7	Tutkimuksen metodologiset ratkaisut	28
	7.1 Määrällinen tutkimusmenetelmä.....	29
	7.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä.....	29
	7.3 Tapaustutkimus	30
	7.4 Kyselylomake	32
8	Aineisto ja aineiston analyysi	34
9	Tutkimustulokset	35
	9.1 Evaluaatiokyselyyn vastanneiden taustatiedot.....	35
	9.2 Valmistautuminen Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen	36
	9.3 Hotellisortumaharjoituksen arviointi.....	38
	9.4 Lääkinnällisen valmiuden haasteet	39
10	Pohdinta	40
	10.1 Asiantuntijan näkemykset kehittämiskohteista	41
	10.2 Kehittämisehdotukset tulevien Barents Rescue -pelastusharjoitusten yhteistyön sujuvoittamiseksi	41
11	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	45
	Lähteet	47
	Kuviot.....	51
	Liitteet	52

1 Johdanto

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin ja selvitettiin miten 4. - 8.9.2017 Petroskoissa Venäjällä järjestetty Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitus (hotellisortumaharjoitus) tuki harjoitukseen osallistuneiden suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden yhteistyötä kansallisesti ja kansainvälisesti. Opinnäytetyö pohjautuu sosiaali- ja terveysministeriöltä (STM) tulleeseen toimeksiantoon, jossa tehtävänä oli selvittää sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien syyskuussa 2017 Petroskoissa toteutetusta pelastusharjoituksesta saamia hyötyjä ja mahdollisia kehittämiskohteita.

Toimiva ja saumaton yhteistyö eri toimijoiden välillä on elintärkeää suuronnettomuustilanteissa. Harvoin tapahtuvissa suuronnettomuuksissa on mahdotonta toimia parhaalla mahdollisella tavalla ilman edeltävää varautumista. Pelastusharjoitukset ovat yksi varautumisen muoto, jossa yhteistyön tekemistä harjoitellaan eri osapuolten kesken. Suomalaisen yhteiskunnan kriisivalmius perustuu yhteistyöhön, jossa korostuu yhtenäinen viestintä sekä muiden toimijoiden edustamien organisaatioiden ja toimintamallien tuntemus. Kansainvälisessä pelastustoimen yhteistyössä nämä edellä mainitut seikat korostuvat entisestään. Kansainvälisen yhteistyön pohja on eri maiden kansallisen yhteistyön toimivuudessa.

Barents Rescue -pelastusharjoituksia on toteutettu vuodesta 2001 lähtien Barentsin alueella. Suomalaiset ovat olleet mukana harjoituksissa alusta alkaen. Harjoituksia on järjestetty joka toinen vuosi, vuoden 2017 harjoituksen ollessa 8. kerta. Pelastusharjoitusten tarkoituksena on ollut voimavarojen vahvistaminen alueella, jossa välimatkat ovat pitkiä ja voimavarat vähäisiä. Harjoituksissa on keskitytty vahvistamaan ja ylläpitämään valmiutta keskinäiseen avunantoon Barentsin alueella tapahtuvan suuronnettomuuden varalta.

Opinnäytetyö pohjaa Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen yhden osaharjoituksen (hotellisortuma) pohjalta tehtyyn kyselyyn, johon osallistui harjoitukseen osallistuneet suomalaiset sosiaali- ja terveydenhuollon edustajat (N=12). Kyselyllä selvitettiin vastaajien näkemyksiä kyseiseen harjoitukseen valmistautumisen, yleisen onnistumisen ja yhteistyön tekemisen osalta. Valmistautuminen on tässä tutkimuksessa nähty osana varautumisen viitekehystä. Kyselyn pohjalta muodostuneen aineiston ja alustavien kehittämissuositusten jälkeen on sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijalta saatujen kommenttien avulla muodostettu lopulliset kehittämissuositukset. Petroskoissa järjestettyyn pelastusharjoitukseen osallistui Suomesta sosiaali- ja terveydenhuollon edustajina toimijoita sosiaali- ja terveysministeriöstä (STM), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiristä (HUS), Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä sekä sisä- ja ulkoministeriöstä.

Barents Rescue -pelastusharjoitusten tutkiminen on ollut erittäin vähäistä, harjoituksista on lähinnä saatavissa vain virallisia evaluaatioraportteja. Barents Rescue 2015 -evaluaatioraportin mukaan tutkimus tulisi ottaa osaksi Barents Rescue -pelastusharjoituksia sekä Barentsin alueen sopimuksia. Keskustelun ja päätöksien teon tueksi tarvitaan analysoitua ja validoitua tietoa, samoin tutkimuksen kautta on mahdollista nostaa esiin keskeisiä asioita poliittiseen keskusteluun ja saada niille näkyvyyttä. Barents Rescue -pelastusharjoitusten kehityksen kannalta olisi äärimmäisen tärkeää nähdä tutkimus osana harjoitusten arviointia.

2 Teoreettinen viitekehys

Tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehysten muodostavat keskeiset teoreettiset käsitteet ja niiden määrittely sekä yhteistyötä käsittelevät aiemmat tutkimukset. Tämän tutkimuksen keskeisimmät teoreettiset käsitteet ovat *suuronnettomuus*, *varautuminen*, *valmiusharjoitus* ja *yhteistyö*. Yhteistyötä käsittelevien tutkimusten kautta on tarkoitus luoda näkemystä ja ymmärrystä yhteistyöstä tutkimuskohteena. Yhteistyöhön liittyvä tutkimuskatsaus on rajattu vuonna 2010 ja sen jälkeen valmistuneisiin tutkimuksiin.

2.1 Suuronnettomuus, varautuminen ja valmiusharjoitus

Suuronnettomuus voi tapahtua missä ja milloin vain - syynä voi olla ihmisen toiminta, luonto tai nämä yhdessä. Suuronnettomuudet aiheuttavat vahinkoa ihmishengille, omaisuudelle tai ympäristölle tai näille kaikille yhdessä. Viranomaisten päivittäinen normaalivahvuus ei normaalisti kykene kattamaan suuronnettomuuksien hoitoa. Huomattavaa on, että eri puolilla Suomea paikalliset resurssit vaihtelevat suuresti. Suuronnettomuus voi tapahtua yllättäin ilman ennakkovaroitusta ja kokonaishallinnan kannalta alkuvaiheen mahdollisimman hyvä hallinta estää tilanteen eskaloitumisen. (Ekman 2015, 10-11.) Turvallisuustutkintalaki (525/2011) 2§ määrittää suuronnettomuuden tarkoitettavan onnettomuutta ”jota on kuolleiden tai loukkaantuneiden taikka ympäristöön, omaisuuteen tai varallisuuteen kohdistuneiden vahinkojen määrän taikka onnettomuuden laadun perusteella pidettävä erityisen vakavana”.

Barentsin alueella tapahtuvan suuronnettomuuden ongelmana ovat pitkät etäisyydet ja resurssien vähyys. Barentsin alueeseen kuuluu Norjan, Ruotsin ja Suomen pohjoisimmat hallintoalueet sekä Luoteis-Venäjä. Sopimukseen liittyvää yhteistyötä tarvitaan, koska vakavissa suuronnettomuustilanteissa pelastuspalvelut voivat olla saatavilla nopeammin naapurimaasta. Suuronnettomuuksiin liittyy usein resursseja vaativia yhteistoiminta- tai moniviranomaistilanteita (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017, 43). Yhteistoimintatilanteissa toiminta sananmukaisesti yhteensovitetään ja resurssit jaetaan, jotta on mahdollista tavoitella yhteistä päämäärää. Yhteistoiminta- ja moniviranomaistilanteet vaativat

sitoutuneisuutta ja pohjautuvat sopimuksiin. Barentsin alueella tapahtuvan suuronnettomuuden kohdalla voi olla tarve kansainväliset rajat ylittävälle yhteistyölle. Suuronnettomuuksien on yleisesti arvioitu lisääntyvän tulevaisuudessa - esimerkkinä erityisesti luonnon ääri-ilmiöt ilmaston lämpenemisen myötä. Tämä on tunnistettu tärkeänä osana Barentsin alueen yhteistyötä, myös Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyen. Suuronnettomuuksien hallinta pitää sisällään onnettomuustilanteisiin varautumisen ja niissä toimimisen, suuronnettomuusharjoitusten ollessa osa varautumista.

Varautuminen on toimintaa, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017, 37). Huoltovarmuuskeskuksen sanasto (2018) määrittää varautumisen toimintana, jonka ”tarkoituksena on luoda ja ylläpitää organisaation riittävä valmius normaaliolojen häiriötilanteiden ja poikkeustilanteiden varalta.” Varautumisen määritelmä pitää sisällään suunnittelun sekä etukäteisvalmistelut. Normaaliolojen resurssit, yhteistoimintaverkostot ja toimintamallit toimivat varautumisen perustana. (Turvallisuus- ja puolustusasiain komitean sihteeristö 2012, 6 - 7.) Varautumista ohjaa myös lainsäädäntö.

Suuronnettomuustilanteisiin liittyy useiden toimijoiden ja eri alojen viranomaisten toimiminen suunnitellusti yhdessä. Varautuminen on osa suuronnettomuuksien hallintaa ja siinä on keskiössä riskien tunnistaminen. Valmiussuunnittelun, koulutuksen ja harjoittelun kautta itse suuronnettomuustilanteissa on mahdollista toimia mahdollisimman hyvin. Varautuminen on toimintaa, minkä kautta varmistetaan etukäteisvalmisteluun tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa tilanteissa.

Valmiusharjoitus määritellään seuraavasti: ”harjoitus, jossa testataan valmiussuunnitelmia ja organisaatioiden toimintaa mahdollisissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa” (Kokonaisturvallisuuden sanasto 2017, 75). Valmiusharjoituksia voidaan luokitella usein eri tavoin, alkaen suppeammista erikoisalaharjoituksista aina laajoihin kansainvälisiin valmiusharjoituksiin. Phelps (2010, 6-7) mukaan harjoitusten tarkoituksena on parantaa yleistä valmiutta sekä hätätilanteisiin liittyvää johtamisjärjestelmää, tarjota yksilöllistä harjoittelua ja päivittää valmiussuunnitelmia. Harjoituksen päätyttyä tulisi olla nähtävissä suunnitelmien osa-alueet, jotka vaativat muokkausta ja parantamista.

Harjoituksia voidaan järjestää eri tavoin ja eri muodoissa lähtien keskustelupohjaisista seminaareista aina mittaviin operationaalisiin suuronnettomuusharjoituksiin. (HSEEP 2013, 24-25.) Barents Rescue -pelastusharjoitukset ovat erittäin laajoja ja vaativia kansainvälisiä harjoituksia, jotka pohjautuvat kansallisiin sekä kansainvälisiin sopimuksiin. Tällaisen monenkeskisen yhteistyön lisäksi Barentsin alueella on useita kahdenvälisiä sopimuksia.

Yhteistyö on käsitteenä haasteellinen ja siihen liittyy monia eri ulottuvuuksia. Yhteistyötä, yhteistoimintaa sekä yhteistä tekemistä käytetään melko vapaasti kuvaamaan hyvinkin erilaista toimintaa. Kokonaisturvallisuuden sanaston (2017, 127) mukaan yhteistyö on muodoltaan yhteistä tekemistä kohden yhteistä päämäärää, pitäen sisällään yhteistoiminnan sekä yhteisten suorituskkyjen kehittämisen. Laakso & Ahokas (2013, 14) nimeävät yhteistyön edellytykseksi luottamuksen muihin toimijoihin, ymmärryksen muiden toimintatavoista, edeltä sovitut yhteistoimintamallit sekä yhtenäisen terminologian. Vastaavasti Ekman (2015, 11) nimeää suuronnettomuustilanteiden hallinnan keskiöön ensihoitopalveluiden osalta hyvän johtamisjärjestelmän, organisoitumisen sekä yhteistyön. Yhteistyön on oltava toimivaa kaikkien pelastustoimintaan osallistuvien organisaatioiden välillä.

Barentsin alueella yhteistyö on tärkeää suuronnettomuuksien ehkäisyssä, varautumisessa sekä todellisissa tilanteissa. Kokonaisuuden tekee haastavaksi niin luonnonolot, etäisyydet, teollisuus, liikenne kuin matkailukin. Rajoitettu määrä pelastushenkilöstöä ja -välineitä sekä rajallinen kuljetuskalusto ja sairaalaresurssit on tunnistettu kaikissa Barentsin alueen maissa. Alueella tapahtuvissa suuronnettomuustilanteissa pelastusyhteistyön toimivuus on tärkeää alueen asukkaille ja matkailijoille. Ensihoidon pohjoinen rajayhteistyö Suomen, Ruotsin ja Norjan välillä on myös sopimukseen perustuvaa terveydenhuollon toimintaa, jonka kautta taataan parempi ensihoitoressurssien riittävyys. (Salomaa 2015, 149-150.)

Yhteistyöstä ja sen kehittämisestä puhuttaessa korostuu usein viranomaisten välisen yhteistoiminnan lisääminen. Tässä yhteydessä huomion saavat useimmiten virheet vaikkakin hyvien käytäntöjen kautta on myös mahdollista päästä positiivisiin tuloksiin. Taitto toteaa viranomaisyhteistyöstä tuotetun tutkimuksen olevan käytännön toimintaan suhteutettuna vähäistä. Samalla hän nostaa esiin dokumentoinnin tärkeyden ja sitä seuraavan arvioinnin hyvien käytäntöjen tunnusmerkkeihin liittyen. (Taitto 2007, 4.)

2.2 Tutkimusnäkökulmia yhteistyöstä

Keskeisten teoreettisten käsitteiden määrittelyn lisäksi on ymmärrettävä yhteistyötä ja sen luonnetta tutkimuskohteena. Yhteistyöhön liittyvä tutkimus on ollut laaja-alaista ja monitieteellistä ja eri tieteenaloilla käsitykset yhteistyöstä eriävät, samoin lähestymistapa yhteistyön tutkimukseen voi poiketa huomattavan paljonkin. Yhteistyön ymmärtäminen prosessinäkökulmasta on haasteellista ja tämän opinnäytetyön lähtökohtana on tästä syystä useita teoreettisia lähtökohtia, joiden kautta on mahdollista ymmärtää ilmiötä tarkemmin.

Suomessa sosiaali- ja terveysalalla työn kehittämisen ja haasteiden kohdalla korostuu käsitte moniammatillinen yhteistyö. Niin moniammatillinen kuin monitieteinenkin yhteistyö ovat mahdollisuuksia parantaa sosiaali- ja terveysalan toimintaa. Isoherrasen väitöskirjassa (2012) tutkimuskohteena on akuuttihoitoa antavan sairaalan moniammatillinen yhteistyö ja hänen

mukaansa johtajuustutkija Peter Sengen kehittämä oppivan organisaation malli mahdollistaa moniammatillisen tiimityön kehittämisen. Sengen oppiva organisaatio on klassinen yleismalli, jossa keskiössä on eri ammattilaisten yhteistyö. Oppivat organisaatiot tavoittelevat sisäisessä ja ulkoisessa toiminnassaan jatkuvaa oppimista ja joustavuutta. Sengen mallissa ydinkohtina ovat henkilökohtainen kasvu, mielen mallit, yhteisen vision luominen, tiimioppinen sekä systeemiajattelu. (Senge 1998, 6-7.)

Isoherrasen tutkimuksen mukaan asiantuntijoiden kohtaaman moniammatillisen yhteistyön haasteet liittyivät tiimien sisällä sovituihin rooleihin, vastuukysymysten määrittelyyn, yhteisen tiedon luomisen käytäntöihin sekä tiimityöhön, vuorovaikutustaitojen oppimiseen sekä organisaation rakenteisiin. Isoherranen muodosti analyysin pohjalta teoreettisen mallin, jossa hän kuvaa edellä mainittuja haasteita. Sosiaali- ja terveystieteiden toimintaa säätelevä lainsäädäntö asettaa oman haasteensa organisaatioiden ja niiden toiminnan muutoksille ja kehittämiselle. Positiivisena löydöksenä tutkija piti hyvin toimivien moniammatillisten tiimien luottamusta ja keskinäistä tukea. Tällaisissa tiimeissä kehittyi sosiaalista pääomaa, joka auttaa työssä jaksamisessa ja nämä toimivat tiimit olivat haluttuja paikkoja työskennellä. (Isoherranen 2012, 5.)

Valtonen (2010) tutki Maanpuolustuskorkeakoulun väitöstutkimuksessaan turvallisuustoimijoiden yhteistyötä, sitä miten se ilmenee ja toimii. Valtonen tunnisti, että yhteistyön syvyyden ymmärtämiseen liittyy haasteita, koska suomalaisten termien käytön kohdalla ei aina analysoida yhteistyön eri asteita ja vivahteita. Usein yhteistoiminta ja yhteistyö termejä käytetään rinnakkain ilman tarkempaa määrittelyä ja Valtonen määrittelee yhteistyöhön liittyvien termien syvyyttä sekä sitoutumisen astetta alla olevan kuvion (kuvio 1) mukaisesti. (Valtonen 2010, 5 & 248.)

Kuvio 1: Verkostoitumisesta yhteistyöhön (Valtonen 2010, 248 mukailen).

Valtonen (2010) tutkimuksessa yhteistoiminta pitää sisällään verkostoitumisen ja yhteensovittamisen. Verkostoituminen edistää ratkaisevasti yhteistoimintaa ja yhteensovittamisen kautta se on väylä yhteistoimintaan sekä yhteistyöhön. Yhteistoiminta on yhteistyötä sallivampaa toiminnan osalta, kun taas yhteistyö vaatii toimijoiltaan vahvaa sitoutumista. Kun yhteistoiminta kehittyy säännölliseksi ja se perustuu sopimuksiin, lähestytään yhteistyön piirteitä. Valtonen tutkimuksessa tämä tarkoittaa konkreettista

yhteiseen tavoitteeseen tähtäävää toimintaa, joka pitää sisällään esimerkiksi tiedon tasavertaisen jakamisen. Verkostomainen toiminta tukee epämuodollista yhteistoimintaa, jonka päämääränä on kiinteä yhteistyö. (Valtonen 2010, 247-250.)

Yleisesti yhteistyön tutkimisessa korostuu, niin teoriassa kuin tutkimustuloksissa, viestinnän ja sen kehittämisen merkityksellisyys. Tiedonkulun parantamisen näkökulma suuronnettomuustilanteissa ja niihin varautumisessa oli keskiössä Laakson & Ahokkaan (2013) tutkimushankkeessa. Tutkijoiden tavoitteena oli saada kokonaiskuva suuronnettomuustilanteisiin liittyvistä kommunikaatio- ja viestintähaasteista. Erityisesti he nostivat esiin yrityksiin liittyvät, mittasuhteiltaan valtavan laajat suuronnettomuudet kuten Sendain maanjäristys ja tsunamiin liittyvä Fukushiman ydinonnettomuus 2011, Suomesta vastaavanlaisena esimerkkinä voisi olla Estonian uppoaminen 1994. Tämän kaltaisten suuronnettomuuksien pelastustoimissa kommunikaatio on avainasemassa. YK arvioi vuonna 2009 tuhoisien luonnonkatastrofien riskin kasvavan ilmastonmuutoksen sekä väestön kasvun myötä, tässä taustalla vaikuttavat huono kaupunkisuunnittelu ja ympäristön tuhoaminen (United Nations 2009, 3). Vuosi 2017 oli YK:n katastrofiriskien vähentämisestä vastaavan sihteeristön (United Nations Office for Disaster Risk Reduction, UNISDR) mukaan yksi kaikkein vaativimmista katastrofien aiheuttamien menetysten ja kokonaiskustannusten suhteen (UNISDR 2018, 12).

Laakson ja Ahokkaan (2013, 67) hankkeessa keskityttiin elinkeinoelämän suuronnettomuuksiin liittyviin erityistilanteisiin, mutta heidän mukaansa tulokset palvelevat myös muissakin yhteistoimintaa vaativissa tilanteissa eri toimijoiden kesken. Tulosten pohjalta tekijät esittävät 11 toimenpidesuositusta, joissa huomioidaan lyhyen ja pitkän aikavälin suosituksia viranomaisille ja yrityksille. Toimenpidesuositukset pitivät sisällään esimerkiksi johtamisaamisen parantamisen, tiedottamisen sekä viestinnän kehittämisen sekä esiin nousi merkittävä tarve pelastusharjoitusten kehittämiseksi. (Laakso & Ahokas 2013, 87.)

Pelastusharjoitusten kehittämisen osalta nousi erityisen tärkeäksi motivointi yhteistyöhön ja sekä ulkoisen että sisäisen viestinnän harjoittelun sitominen selkeästi osaksi pelastusharjoitusta. Lisäksi jokaisen osallistuvan organisaation tulisi saada harjoituksesta palautetta ja lisäinformaatiota toimintansa kehittämiseksi. Suurten harjoitusten osalta tärkeäksi kehitysteemaksi nousi panostaminen parempiin onnettomuusskenaarioihin ja enemmän riskikartoituksia vastaaviin skenaarioihin, yllätyksellisiä onnettomuuksia unohtamatta. Pelastusharjoitusten evaluointiin kohdistettiin kritiikkiä ja toivottiin panostusta kokonaisdokumentointiin, harjoitusten analysointiin sekä palautekeskusteluihin, tutkimukseen osallistujat korostivat pelastusharjoitusten systemaattista kehittämistä sekä seuranta. (Laakso & Ahokas 2013, 87-89.)

Laakson (2014) mukaan suuronnettomuuksien hallinnan edellyttämä yhteistyö vaatii sujuvaa kommunikointia. Laakso tunnisti kommunikaatioon liittyviä ongelmia niin itse organisaatioissa kuin niiden välillä, kuin myös tietojärjestelmissä sekä kommunikaatiossa suuren yleisön kanssa. Laakson mukaan varautumiseen liittyvä tulevaisuusorientoituminen oli keskeistä. (Laakso 2014, 5.) Laakson mukaan kommunikaatio-ongelmat johtuvat viranomaisten ja yritysten välisen yhteistyön vähäisyydestä varautumisen ja pelastustoiminnan osalta. Varautumisvaiheen kommunikaatioon ehdotettiin parannuskeinoksi neuvontaan liittyvän osaamisen kehittäminen viranomaissektorin osalta ja yritysten osalta johdon sitoutumisen kehittäminen. Lisäksi pelastustoiminnan osalta parannusta toisi yhtenäisten termien käytön lisääminen ja pelastusharjoitusten pitkäjänteinen kehittäminen. (Laakso 2014, 5.)

Pelastustoiminnan pohjana toimii pelastusharjoitusten kehittäminen. Etukäteisharjoittelun tärkeyttä sekä etukäteen sovittujen yhteisten toimintatapojen määrittämistä ei voida korostaa liikaa. Samoin on tärkeää määrittää etukäteen suuronnettomuuksiin liittyvät tärkeimmät sidosryhmät sekä kouluttaa ja harjoitella niihin liittyviä toimintamalleja. Selkeät prosessit ja tehtävien jakaminen helpottavat tilanteen johtamista, koska kaikkien täytyy olla tietoisia omista tehtävistään voidakseen toimia heti suuronnettomuuden ensimetreiltä lähtien. Myös eri toimijoiden välinen viestintä tulee tunnistaa ja sitä pitää suunnitella ja harjoitella. Laakson mukaan johtamisosaaminen ei ole riittävän hyvällä tasolla suuronnettomuuksien hallinnassa ja siksi myös suuronnettomuuksiin liittyviä johtamistaitoja tulee kouluttaa ja kehittää. Pelastusharjoitusten suunnitteluun tulisi sitouttaa kattava ryhmä toimijoita, tämä nähtiin tärkeimpänä teemana pelastusharjoitusten kehittämisen osalta. (Laakso 2014, 216-217.) Investointi parempien suuronnettomuusskenaarioiden laatimiseen on tärkeää. Myös epätodennäköiset onnettomuustilanteet mahdollistavat ongelmien esiintulon ja tuovat esille niihin liittyvät kehittämiskohteet toiminnan ja hallinnon näkökulmasta katsottuna. (Laakso 2014, 216-217.)

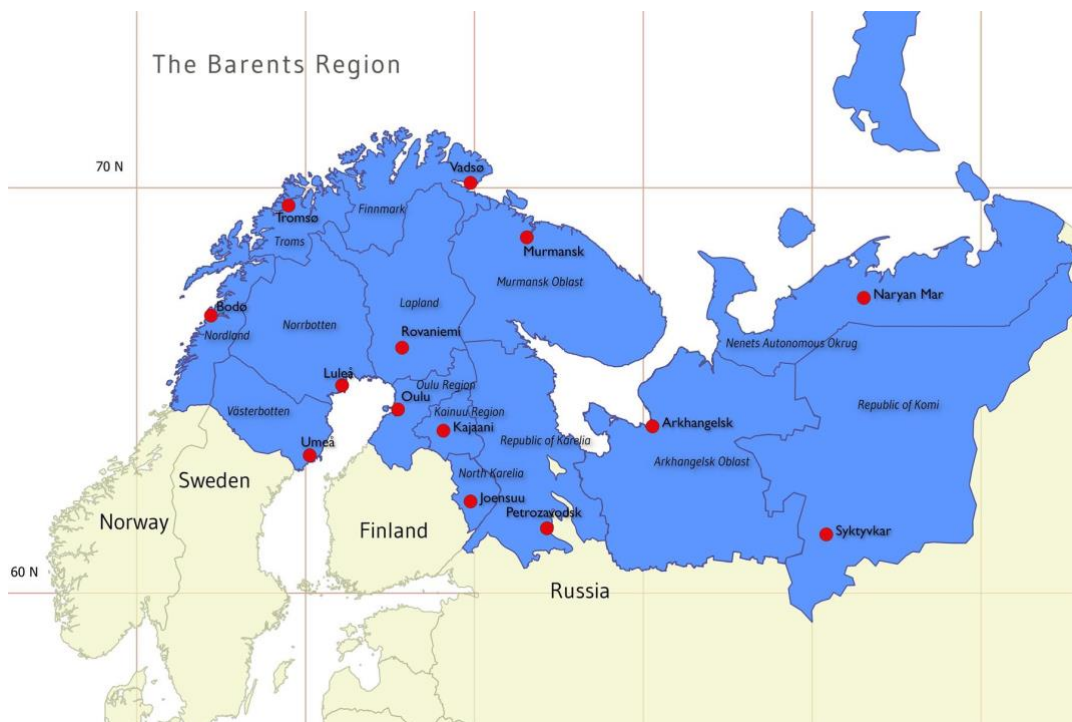
Toimivaa yhteistyötä tutkiessa on yhteistyötä ymmärtääkseen välttämätön tarkastella sitä yhteistyöprosessin kautta. Aira (2012) tarkasteli puheviestinnän väitöstutkimuksessaan ihmisten välistä yhteistyötä vuorovaikutuksen näkökulmasta. Tutkijalla oli lähtökohtana työelämän yhteistyön toteutuminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa kolmesta eri näkökulmasta: vuorovaikutussuhteissa, tiimeissä sekä verkostoissa (Aira 2012, 152). Näiden eri näkökulmien kautta voidaan lisätä ymmärrystä yhteistyöstä erilaisissa konteksteissa. Huomattavaa on, että toimivan yhteistyön tutkimuksissa ei yhteistyölle ole asetettu mitään selkeää kriteeristöä. Työelämän toimiva yhteistyö on tavoitteita toteuttavaa ja kaikille sopivaa yhteistyötä, mutta kaikki vuorovaikutus ei johda toimivaan yhteistyöhön. (Aira 2012, 49-51.) Tutkimuksen tulosten mukaan ”pitkäkestoisessa verkostoyhteistyössä kahden ihmisen välille muodostuvat vuorovaikutussuhteet ovat monin tavoin tärkeitä toimivan yhteistyön

toteuttamiseksi”. Tällaiset hyvät vuorovaikutussuhteet voivat jopa korvata huonosti toimivan tiimin tai verkoston (Aira 2012, 161.)

3 Barents Rescue -pelastusharjoitukset

Yhteistyö Barentsin alueella alkoi vuonna 1993 kahdella tasolla: hallitusten sekä maakuntien välillä. Pohjoismaiden, Venäjän ja Euroopan komission edustajat allekirjoittivat Barentsin euroarktisen neuvoston (BEAC=Barents Euro-Arctic Council) perustamista koskevan julkilausuman ja Barentsin alueen maaherrat ja alkuperäiskansojen edustajat allekirjoittivat Barentsin alueneuvoston (BRC=Barents Regional Council) perustamisasiakirjan. Kestävä kehitys on ollut Barentsin alueen yhteistyön päätavoitteena. Barentsin euroarktisen neuvoston jäseniä ovat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Venäjä ja Euroopan Komissio. Puheenjohtajuus kiertää Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän välillä. (The Barents Euro-Arctic Region 2010, 1-3; The Barents Euro-Arctic Cooperation 2018a.)

Barentsin alueen yhteistyöhön liittyen perustettiin Pelastusyhteistyökomitea (Joint Committee on Rescue Cooperation) neuvottelemaan sopimuksesta, jossa laajennettaisiin Barentsin alueen yhteistoimintaa ensiapu- ja pelastustehtävissä. Sopimuksen tavoitteena on laajalle hajaantuneiden pelastusresurssien paras mahdollinen käyttö. Yksi tärkeimmistä Barents-yhteistyön saavutuksista on vuonna 2008 allekirjoitettu Barentsin euroarktisen alueen hallitusten välillä solmittu sopimus yhteistyöstä onnettomuuksien ehkäisemisen, niihin varautumisen ja pelastustoiminnan alalla (Agreement between the Governments in the Barents Euro-Arctic Region on Cooperation within the field of Emergency Prevention, Preparedness and Response) (The Barents Euro-Arctic Region 2010, 8). Komitea seuraa Barents Rescue -pelastusharjoituksia ja on työstänyt toiminnallisen työkalun Barents Joint Rescue Manual -käsikirjan, tarjotakseen opastusta sopimuksen käytännön toimeenpanoon. (The Barents Euro-Arctic Cooperation 2018b.)

Kuvio 2: Barentsin alue (University of Lapland: Arctic Centre 2018).

Yhteistyö mahdollistaa tehokkaamman, nopeamman ja kustannustehokkaamman avun tarjoamisen. Tämän ansiosta voidaan varmistaa suora pääsy naapurimaissa sijaitseviin ylimääräisiin resursseihin sekä erikoistuneisiin toimintoihin ja valmius- sekä varautumistoimet voidaan koordinoida. Yhteistyön keskipisteenä ovat päivittäiset hälytystilanteet, kuten esimerkiksi liikenneonnettomuudet, metsäpalot, tulvat ja kemikaalionnettomuudet. (The Barents Euro-Arctic Region 2018b.)

Yksi pelastustoiminnan ydintoiminnoista ovat Barents Rescue -pelastusharjoitukset, jotka järjestetään vuorollaan kussakin BEAC:n puheenjohtajuuden maassa (Barents Euro-Arctic Cooperation 2018b). Barents Rescue -pelastusharjoituksia on toteutettu vuodesta 2001 lähtien Barentsin alueella yhteistyön viitekehityksessä. Harjoituksia on pidetty joka toinen vuosi ja niiden tarkoituksena on ollut voimavarojen vahvistaminen alueella, jossa välimatkat ovat pitkiä ja voimavarat vähäisiä. Seuraavan, vuonna 2019 järjestettävän harjoituksen jälkeen harjoituksia tullaan järjestämään kolmen vuoden välein (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap 2017). Harjoituksissa on keskitytty vahvistamaan ja ylläpitämään valmiutta keskinäiseen avunantoon Barentsin alueella tapahtuvan suuronnettomuuden varalta (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 6-7).

3.1 Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitus

Vuoden 2017 Barents Rescue -pelastusharjoituksen isäntämaana toimi Venäjä ja venäläiset olivat vastuussa harjoituksen kokonaisjärjestelyistä. Venäjä toimi nyt toista kertaa Barents Rescue -pelastusharjoituksen isäntämaana, ensimmäinen kerta oli vuonna 2009 järjestetty Murmankin harjoitus. Ennen harjoitusta delegaatiot Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja Venäjältä osallistuivat yhteiseen suunnitteluun. Barents Rescue 2017 Initial Planning Conference (IPC) järjestettiin kesäkuussa 2016 Petroskoissa, Main Planning Conference (MPC) järjestettiin joulukuussa 2016 Pietarissa ja Final Planning Conference (FPC) kesäkuussa 2017 Petroskoissa. (The Barents Euro-Arctic Region 2017a, 4.) Joint Committee (JC) kokoontui oman ohjelmansa mukaisesti ja tämän lisäksi suunnittelu- ja valmistelukokouksia järjestettiin kansallisesti ja organisaatiokohtaisesti kussakin osallistujamaassa.

Barents Rescue 2017 järjestettiin 4. - 8.9.2017 Venäjän Karjalassa Petroskoissa (Petrozavodsk) ja se koostui neljästä erillisestä harjoituksesta: 1) metsäpalo (eliminating the forest fire) Ruskealassa, 2) tieliikenneonnettomuus (eliminating the consequences of major traffic accident) Murmankin valtatiellä, 3) hotellisortuma ja -palo (explosion at the hotel) Petroskoissa sekä 4) laivaonnettomuus (collision of vessels) Äänisellä. Harjoituksiin osallistui yhteensä 500 henkilöä ja harjoituskokonaisuus oli pelastuspainotteinen. (The Barents Euro-Arctic Region 2017a, 4.)

Harjoituksen päätavoitteena oli kansainvälisen Barents Rescue 2017 evaluaatioraportin (2017) mukaan parhaiden käytäntöjen ja toimintatapojen jakaminen kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kesken, valvontapisteiden koordinointi sekä palo- ja pelastusyksiköiden käytännön työn ja -taitojen kehittäminen. Harjoituksen päämääräksi oli nimetty seuraavat kohdat:

- 1) Barentsin alueen maiden palo- ja pelastusyksiköiden valmiuden testataaminen eri tyyppisissä hätätilanteissa.
- 2) Barentsin alueen maiden palo- ja pelastus yksiköiden operatiivisen työn koordinoiminen.
- 3) Barentsin alueen maiden hallintokeskusten ja päämajojen yhteistyö.
- 4) Barentsin alueen maiden palo- ja pelastusyksiköiden yhteistoimintaan liittyvien menettytapojen testaaminen.
- 5) Tietojärjestelmän testaaminen resurssiin kohdistuvan lisäavunpyynnön kohdalla (liittyen hätätilanteiden jälkiseurausten eliminointiin).
- 6) Yksinkertaistetun kansainvälisen rajanylitystoimintamallin testaaminen palo- ja pelastusyksiköiden kohdalla.
- 7) Osallistuvien maiden lääkinnällisten palveluiden työn organisoiminen.
- 8) Yhteisten pelastusoperaatioiden organisoiminen maalla ja vedessä käyttäen etsintä- ja pelastuskoirayksiköitä.

9) Psykologisen tuen tarjoaminen onnettomuuden uhreille ja heidän omaisille.

10) Välineiden ja toimenpiteiden testaaminen pelastusoperaatioiden yhteydessä käyttäen tieteellisiä menetelmiä. (The Barents Euro-Arctic Region 2017a, 8-9.)

Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen virallisia avajaisia vietettiin 5.9.2017 aamupäivällä, minkä jälkeen pidettiin Ruskealan metsäpaloharjoitus. Harjoitukseen osallistui Suomen ja Venäjän operatiiviset yksiköt. Pääsuunnittelukonferenssissa (Main Planning Conference, MPC) esitetyn harjoitusskenaarion mukaisesti ilma-valvonnassa havaittiin laaja Värttilän kylää uhkaava metsäpalo. Metsäpalo eteni koillistuulen edesauttamana maapalona ja se oli kooltaan noin 200-300 hehtaaria. Palon alta pakeni 25 henkilön turistiryhmä, jääden kallioille saarroksiin. Metsäpalon sammutus tapahtui suomalaisten ja venäläisten yhteistyönä.

Liikenneonnettomuusharjoitus järjestettiin 6.9.2017 aamupäivällä Murmansiin johtavalla E-105 päätiellä. Tähän harjoitusosioon osallistuttiin kaikista neljästä osallistujamaasta. Pääsuunnittelukonferenssissa (MPC) esitetyn harjoitusskenaarion mukaan laajassa tieliikenneonnettomuudessa oli osallisena 50 henkilön turistibussi, henkilöauto ja bensiiniä kuljettava vaarallisten aineiden säiliöauto. Tieliikenneonnettomuusharjoituksen jälkeen 6.9.2017 iltapäivällä järjestettiin hotellisortumaosio Petroskoin laitakaupungilla. Myös tähän osioon osallituivat kaikki neljä osallistujamaata. Torstaina 7.9.2017 järjestettiin vaikeissa oloissa näytösluontoinen vesiliikenneonnettomuusharjoitus ja viralliset päättäjäiset. Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitus oli poikkeuksellinen verrattuna aikaisempiin Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa järjestettyihin harjoituksiin, koska harjoituksesta puuttui selkeä ja johdonmukainen dokumentaatio. Tämän myötä harjoitustavoitteiden ja -menetelmien puuttuminen veivät mahdollisesti pohjaa odotetulta tuloksilta. Harjoitusviikon lopullinen ohjelma varmistui vasta paikan päällä Petroskoissa.

3.2 Hotellisortumaharjoitus

Harjoitusskenaarion kuvaus: Venäjän valvontakeskus sai 6.9.2017 ilmoituksen lähellä Suomen ja Venäjän rajaa sijaitsevasta 6-kerroksisen hotellin kaasuräjähdyksestä, johon liittyy hotellisortuma. Onnettomuuden sattuessa hotellissa oli sisällä 125 henkilöä, joista 80 ulkomaalaista ja 20 henkilökunnan jäsentä. Ensitiedon mukaan 18 henkilöä oli kuollut ja raunioissa oli ihmisiä. Uhkana oli tulipalo ja mahdolliset jälkisortumat. (The Barents Euro-Arctic Region 2017a, 26.)

Hotellisortumaharjoitus järjestettiin yhtenä Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen skenaarioista. Hotellisortumaosio toteutettiin keskiviikkona 6.9.2017 Petroskoin laitakaupungilla. Harjoitusosio piti sisällään tulipalon hotellissa sekä hotellisortuman. Suomalaiset osallistuivat tähän harjoitusosioon sekä pelastustoimen että sosiaali- ja terveydenhuollon (N=12) osalta.

Hotellisortuma harjoituksen päämääränä oli suomalaisten osalta:

- 1) Hälytyksen vastaanottaminen, sosiaali- ja terveysministeriön päätös tukitoimien käynnistämisestä, organisaatioiden päätökset ja valmistautuminen ja toiminta harjoituksen keston aikana.
- 2) Tilannekuvan luominen ja ylläpito harjoituksen keston aikana.
- 3) Keskeisten toimintayksiköiden toiminnan harjoittelu sovitussa laajuudessa asetettujen harjoitustavoitteiden mukaisesti.
- 4) Mahdollinen yhteistyö norjalaisten ja ruotsalaisten kanssa venäläisen osapuolen lisäksi.
- 5) Harjoituksen jälkikäteinen arviointi ja päätökset kehittämistoimista.

Kuvio 3: Hotellisortumaskenaario 6.9.2017: Hotellipaloharjoitusosio kuvassa vasemmalla ja hotellisortumaharjoitusosio oikealla (kuva: S. Vainionpää).

4 Sosiaali- ja terveydenhuollon rooli suuronnettomuustilanteissa

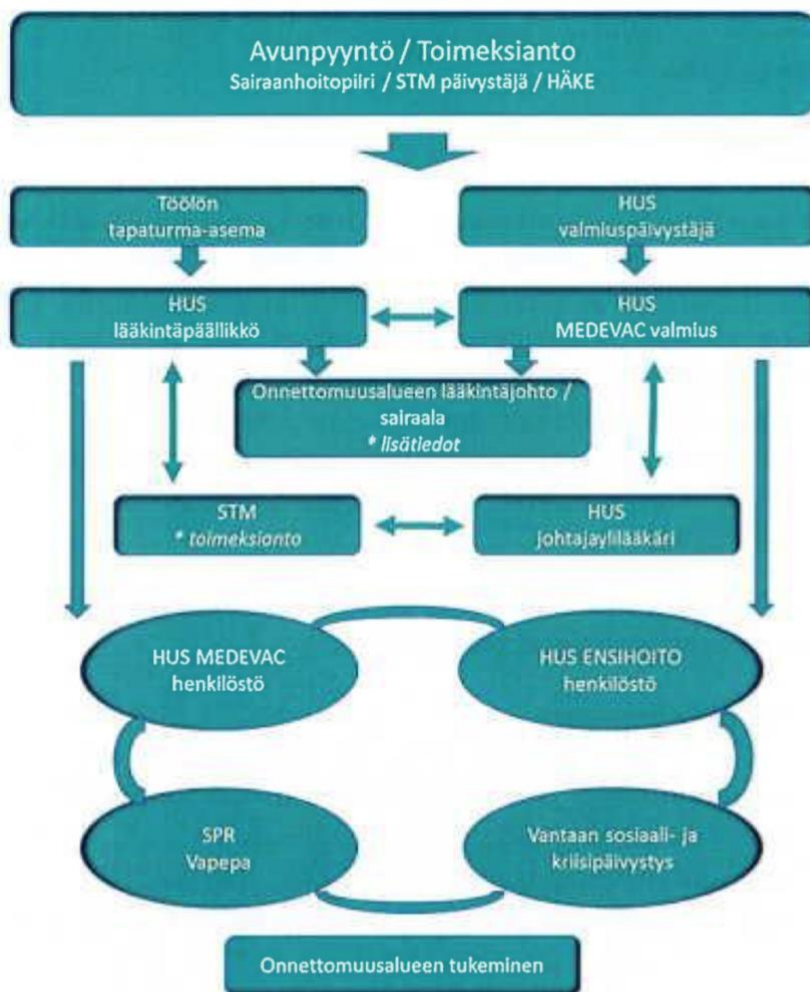
Sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä aluehallintovirastojen kanssa johtavat, valvovat sekä yhteensovittavat sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Toiminnan tavoitteena on väestön toimeentulon ja toimintakyvyn turvaaminen edellä mainituissa erityistilanteissa. (Haikala 2015a, 30.) Valmiuslaki (1552/2011) velvoittaa valtion, kunnat ja kuntayhtymät varmistamaan niiden tehtävien häiriöttömän hoitamisen poikkeusoloissa. Valmius varmistetaan valmiussuunnitelmien ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluiden kautta. Valtioneuvosto ja ministeriöt toimialallaan johtavat ja valvovat varautumista. Erityisen vakava suuronnettomuus välittömene jälkitiloinen määritetään poikkeusoloksi. Laki aluehallintovirastoista (896/2009)

velvoittaa aluehallintoviraston sovittamaan yhteen varautumisen edellyttämää poikkeusoloihin varautumista sekä huolehtimaan yhteistoiminnan järjestämisestä. Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) mukaan sairaanhoitopiiriin tehtävänä on päättää yhteistyössä oman alueensa kuntien kanssa terveydenhuollon alueellisesta varautumisesta suuronnettomuuksiin ja erityistilanteisiin sekä laatia terveydenhuollon alueellinen valmiussuunnitelma. (Riihelä 2015, 24.)

Ulkomailla tapahtuneissa erityistilanteissa on johtovastuu ulkoministeriöllä, mutta tilannearvio ja mahdolliset toimenpiteet arvioidaan yhdessä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa (Haikala 2015b, 152). Sosiaali- ja terveydenhuollon lisäksi Suomen edustot ulkomailla palvelevat hädänalaiseen asemaan joutuneita suomalaisia. Konsulipalveluihin liittyen edustot voivat avustaa hätä- tai kriisitilanteen kohteeksi joutunutta esimerkiksi sairaanhoidon tai muun tilanteen vaatiman välittömän avun saannissa, yhteyden saannissa omaisiin tai välittää varoja hädänalaiseen tilaan joutuneelle. (Ulkoministeriö 2018.) Ulkoministeriö voi lähettää onnettomuuskohteeseen konsulikomennuskunnan auttamaan suomalaisia hätään joutuneita. Konsulikomennuskunta koostuu kolmesta erikoisosaamista omaavasta virkamiehestä, jotka toimivat suuronnettomuustilanteessa suurlähetystön tukena ja suurlähettilään alaisuudessa. (Tuominen 2015, 146.)

4.1 Sosiaali- ja terveysministeriön nimeämät valtakunnalliset toimijat

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri (HUS) on tehnyt sosiaali- ja terveysministeriön (STM) kanssa sopimuksen, jonka mukaan HUS ylläpitää valmiutta lääkinnän asiantuntijatuen lähettämisestä toimialueensa ulkopuolelle. STM:ltä tullut pyyntö käynnistää HUS:n johtajaylilääkärin käskystä koordinaatioryhmän toiminnan. HUS:n erityistilanteita varten kouluttama terveydenhuoltohenkilöistä koostuva arviontiryhmä voidaan lähettää kotimaassa tai ulkomailla sijaitsevaan kohteeseen arvioimaan potilaiden hoito- tai kuljetustarvetta, lääkinnällisen evakuointilennon muodossa. HUS:n tehtävänä on vastata lääkinnän johtamisesta ja STM huolehtii tehtävään soveltuvasta kuljetuskalustosta. Lääkinnällisissä suuronnettomuuksissa toimintaa johtaa HUS:n lääkintäpäällikkö. (HUS Lääkinnän valmiussuunnitelma 2017; HUS Valmiusohje 2017; Silfast 2015, 153; Haikala 2015b, 152.)

Kuvio 4: Toimintamalli onnettomuustilanteessa HUS:n ulkopuolella (HUS Lääkinnän valmiussuunnitelma 2017, 25).

HUS:n lisäksi Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys on STM:n nimeämä valtakunnallinen toimija ja merkittävässä lisäresurssena vaativissa terveydenhuollon erityistilanteissa he tarjoavat Suomessa tai ulkomailla apuaan psykososiaalisen tuen johtamisessa ja koordinoinnissa. Esimerkkinä tällaisista erityistilanteista Suomessa tai ulkomailla tapahtuneet suuronnettomuudet, joissa on suomalaisia osallisena. Psykosiaalinen tuki järjestetään osana lääkinnän kokonaisuutta ja tarvittaessa Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys on osana ulkomaille lähetettävää lääkinnällistä evakointiryhmää. (HUS Lääkinnän valmiussuunnitelma 2017, Haikala 2015b, 152.)

4.2 Sosiaali- ja terveydenhuollon päämäärät ja tavoitteet Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukselle

Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyen ei ole olemassa suomalaisien sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien yhteistä dokumentaatiopohjaa, jossa esimerkiksi arvioitaisiin edellisestä harjoituksesta saatuja hyötyjä ja kirjattaisiin ylös kehittämisehdotuksia. Sosiaali- ja terveysministeriön (STM), Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) ja Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen osalta on kuitenkin olemassa erillisiä organisaatiokohtaisia toimintakertomuksia ja matkaraportteja.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen päätavoitteena Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksessa oli tarkkailla psykososiaalista tukea ja venäläisten toimintaa psykososiaalisen tuen osalta. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä oli määritelty yksi työpari osallistuvaksi hotellisortumaharjoitukseen, tämän työparin muodostaessa arviointiryhmän HUS:n työparin kanssa. Tarpeen mukaan arviointiryhmä olisi konsultoinut harjoitukseen osallistuvaa ulkoministeriön työntekijää tositilanteen etenemisen osalta. Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen osalta painopiste oli heidän oman yksikkönsä työparin käytännön harjoittelussa, pitäen sisällään keskinäisen työskentelyn ja arviointiryhmälle määritettyjen tehtävien toteuttamisen. (Vikström 2017.)

HUS:n tavoitteet vuoden 2017 Barents Rescue -pelastusharjoituksen osalta olivat:

- 1) Evaluoida lääkinnällisen avun tarvetta yhdessä venäläisten lääkinnän edustajien kanssa.
- 2) Järjestää sovittua toimintaa onnettomuusalueelle (Venäjän niin toivoessa ja Suomen ministeriöiden hyväksymänä).
- 3) Selvittää onko alueella suomalaisia, jotka tulisi evakuoida Suomeen.
- 4) Selvittää onko alueella ulkomaalaisia, joiden looginen hoitopaikka alkuvaiheessa olisi Suomessa.
- 5) Järjestää tarvittaessa evakuointi yhteistyössä paikallisten viranomaisten, kuljetukseen ja ensihoitoon liittyvien toimijoiden sekä Suomen ministeriöiden kanssa.
- 6) Toimia yhteistyössä psykososiaalisen tuen edustajien kanssa edellä mainittujen potilasryhmien hoidon järjestämiseen liittyvissä asioissa. (Hirvensalo 2017.)

Hotellisortumaharjoituksessa oli myös suomalaisia loukkaantuneita ja kuolleita. Harjoituksen keskeisenä tavoitteena oli testata Suomen valtakunnallisen tukitoiminnan toimivuutta harjoituksen toteuttajan harjoitusympäristössä. Harjoituksessa sosiaali- ja terveysministeriö päätti käynnistää prosessin, jossa selvitettiin venäläisten kanssa yhteisesti tilannekuvaa ja menettelytavat Suomen kansalaisten hoidon järjestämiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriö pyysi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriä sekä Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystystä osallistumaan harjoituksen edellä mainittuun harjoitusskenaarioon ns. valtakunnallisten vastuiden mukaisen toimintamallin harjoittamiseksi isäntämaan Venäjän kanssa.

5 Evaluointi

Nykyisin on vaikea välttää arviointia mitä erilaisimmissa konteksteissa. Arvioinnin tai evaluoinnin kautta on mahdollista kehittää sekä organisaatioita, että palveluja ja arvioinnin kautta voidaan lisätä toiminnan uskottavuutta. Kananojan (2001) mukaan hyvän arvioinnin keskiössä on työ, sen sisältö ja vaikutukset - työntekijän osaamista ja oppimista vahvistaen. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna toiminnan arviointi on tie resurssien sekä kustannusten tehokkaan kohdentamiseen. Toiminnan laatua ja sen vaikutuksia, kuten myös vallitsevia käytäntöjä tulee valvoa ja arvioida kriittisesti. (Kananoja 2001, 5-6.) Harjoitusten evaluoinnin tulisi olla kiinteä osa kehitysprosessia.

5.1 Harjoitusten evaluointi

Fagelin (2014, 291) mukaan menestyksellisen harjoituksen perusteena ovat määrältään rajoitetut, mitattavat ja riittävän yksinkertaiset päämäärät sekä tavoitteet. Oleellista on keskittyä tiettyihin organisaation kyvykkyyden näkökulmiin ja pitää useampia pienempiä harjoituksia tietyn pidemmän ajan kuluessa. Organisaatio hyötyy ja saa usein enemmän informaatiota näistä pienemmistä harjoituksista kuin yhdestä suuresta ja verrattain laajasta 1-päivän harjoituksesta. Esimerkkinä 4-tunnin harjoituksille suositellaan keskittymistä 1-2 päämäärään ja 4-6 tavoitteeseen. Pidemmille, useamman päivän kestäville harjoituksille, päämäärien lukumäärä tulisi rajoittaa 6-8 kappaleeseen ja tavoitteet 12-16 kappaleeseen. (Fagel 2014, 291.)

Harjoitusskenaario hahmotellaan vastaamaan tavoitteita, joita harjoituksessa tullaan testaamaan. Skenaarion tarkempi suunnittelu tapahtuu suunnittelukokouksissa ja -konferenseissa, mutta alkuvaiheessa tulee olla tiedossa harjoitusskenaarion perusmuoto ja -ajatus. Mitattavat tavoitteet ovat avain onnistuneeseen harjoitukseen, kun taas omakohtaista havainnointia vaativia kehitystavoitteita tulisi välttää. Esimerkiksi organisaation yhteistyön toimivuuden evaluointi on Fagelin lähes mahdoton toteuttaa yksittäisen henkilön näkökulmasta. (Fagel 2014, 291.)

Evaluaatio ja sen suunnittelu tulisi huomioida jo harjoituksen suunnitteluvaiheessa ja se tulisi pitää mielessä koko kehitysprosessin ajan. Harjoitusten tarkoituksena on suunnitelmien, organisaatorakenteen, roolien, varusteiden ja harjoittelun validointi. Harjoitusevaluaatio on kaiken harjoittelun perusta ja ydinsyy siihen miksi harjoituksia järjestetään. Harjoitukset osoittavat ja paljastavat merkittäviä aukkoja suunnitelmien ja kapasiteetin välillä, sekä tuovat esiin kehittämiskohteita virheitä osoittamatta. Kehittämiskohteiden ja niiden pullonkaulojen työstäminen tulisi olla pohjana parhaiden käytäntöjen luomiselle. (Fagel 2014, 298 & 311; McCreight 2011, 2 & 82.)

Hyvän evaluaation pohjana ovat hyvät tavoitteet ja realistinen harjoitus.

Harjoitustavoitteiden evaluointiin on tarjolla erilaisia valmiita työvälineitä siitä miten auttaa evaluaattoreita havaintojen tavoittamisessa. Exercise Evaluation Guides (EEGs) ja Homeland Security Exercise and Evaluation Program (HSEEP) tarjoavat hyvän esimerkin siitä, miten harjoitusevaluaatio tulisi toteuttaa ja miten sen tulisi kehittyä. (Fagel 2014, 311.)

Harjoitusevaluaatioon tulisi liittää osallistujien palautelomake, koska se sallii osallistujien kommentoida harjoitusta itsessään. Muutamia kysymyksiä tulisi sisällyttää harjoituksen yleisestä rakenteesta ja lisäksi palauteosioita osallistujan näkemyksistä organisaation vahvuuksista ja parannusehdotuksia, joihin tulisi reagoida harjoituksen jälkeen. (Fagel 2014, 299.) Välittömästi itse harjoituksen jälkeen tulisi järjestää asianosaavan johtajan tai evaluaattorin pitämä niin kutsuttu 'HotWash' tai 'harjoitusdebriefing'. HotWash:ssa tulisi keskittyä keskusteluun osallistujien havainnoimista vahvuuksista ja kehityskohteista. Tässä yhteydessä evaluaattorit saavat selvennyksiä harjoitusosioihin, joita ei mahdollisesti havainnoitu suorituksen aikana. Harjoituksen evaluaatio näkökulmasta osallistujien palautelomakkeet kannattaa jakaa ja kerätä tässä yhteydessä lisäinformaation saamiseksi. (Fagel 2014, 312.)

Harjoitusdokumentaatio on kriittinen osa kehittämistä (Fagel 2014, 313). Harjoituksen jälkeen tehtävässä raportoinnissa nimetään ja kuvataan keskeiset kohteet, joissa havaittiin ongelmia ja jotka vaativat parannusta. Vain asianmukaisen määrittelyn ja kirjaamisen kautta päästään kiinni suunnitelmalliseen muutosprosessiin. Kehityskohteista tulee tehdä suositukset ja aikataulusuunnitelmineen, jotta päämäärä saavutetaan. Yksinkertaisimmillaan harjoitusraportti sisältää yhteenvedon, suositukset ja huomiot sekä mahdolliset liitteet. (Phelps 2010, 193-194 & 196.)

Harjoitukselle nimettyjen päämäärien lisäksi tavoitteet ovat välttämättömiä. Tavoitteet määrittävät lyhyen aikavälin mitattavia askelia, jotka auttavat harjoituksen päämäärien saavuttamisessa. Tavoitteita käytetään myös harjoituksen suunnitteluvaiheessa ja tavoitteiden tulisi näkyä harjoituksen käsikirjoituksessa. Evaluointivaiheessa arvioidaan saavutettiinko harjoituksen kautta siihen kirjatut tavoitteet. Useissa harjoituksissa on Phelps'n mukaan nimettynä 3-5 yleistä kokonaistavoitetta ja tämän lisäksi omat alatavoitteet esim. tietylle tiimille, osastolle tai paikalle. Tavoitteiden tulisi olla riittävän yksinkertaisia, ytimekkäitä, mitattavia, saavutettavia sekä realistisia että haastavia. (Phelps 2010, 32-34.)

Esimerkkinä amerikkalainen Homeland Security Exercise and Evaluation Program (HSEEP) käyttää yhtenäistä metodologiaa yksittäisten harjoitusten suunnitteluun ja toteuttamiseen. Yleinen metodologia takaa johdonmukaisen ja yhteentoimivan lähestymistavan harjoituksen suunnittelulle, kuten myös sen kehittämiseksi, toteuttamiseksi, evaluaatiolle ja

kehityssuunnittelulle. Alla oleva kuvio (kuvio 5) havainnollistaa evaluaation olevan kiinteä osa koko suunnitteluprosessia ja se tulee ottaa huomioon kaikissa vaiheissa. Tehokas evaluaatio arvioi suoritusta peilaten sitä tavoitteisiin ja tunnistaa sekä dokumentoi vahvuuksia ja kehityskohteita suhteessa ydinkykyyhin. (HSEEP 2013, 1-2 - 1-3.) Rantanen (2017) nostaa esiin suunnitteluprosessin yhtenä keskeisenä ongelmana sen, että harjoituksen toteutuksen suunnittelu vie usein resurssit ja itse evaluoinnista luistetaan. Rantasen kokemuksen mukaan esimerkiksi suosituksia seuraava parannussuunnittelu (Improvement Plan) jää tekemättä sen myötä kun harjoitusorganisaatio hajoaa harjoituksen jälkeen.

Kuvio 5: Evaluaatio suunnitteluprosessin osana (HSEEP 2013, 1-2).

5.2 Barents Rescue -pelastusharjoitusten evaluointi

Käytännön Barents-yhteistyötä tehdään hallitusten välisissä, alueellisissa sekä hallitusten ja alueiden yhteisissä sektorityöryhmissä. Barentsin euroarktisen neuvoston (BEAC) alainen pelastusalan sekakomitea toimii irrallisena muista Barentsin työryhmistä. (Ulkoministeriö 2018.) Barentsin pelastusyhteistyön sekakomitealla on alaryhmä, nimeltään suunnittelu- ja arviointiryhmä PEWG (Planning and Evaluation Group), joka avustaa komiteaa sen työssään ja edustaa sitä tärkeimpien tapahtumien suunnitteluprosesseissa, kuten Barents Rescue-pelastusharjoituksissa. (Barents Euro-Arctic Cooperation 2018b.) Kokonaisuudessaan Barents Rescue -pelastusharjoitusten suunnittelu- ja toteutusprosessi perustuvat Barentsin euroarktisen neuvoston (BEAC) luomaan harjoitusoppaaseen, Barents Joint Manual -käsikirjaan. Evaluaation tarkoituksena on osoittaa ratkaisevat kehityskohteet, siten että ne

tulevat otetuksi huomioon erityisesti seuraavan harjoituksen evaluaatioteemoissa, taaten kehityksen jatkumon. Evaluaatiovaiheen jälkeen tulisi toteuttaa parannukset ja tarkempi kehityssuunnittelu. (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 32.)

Barents Rescue -pelastusharjoituksissa jokainen isäntämaa on vuorollaan käyttänyt omia evaluaatio-järjestelmiään ja -tapojaan tiedon keräämiseen. Samoin jokainen isäntämaa on vuorollaan järjestänyt omista lähtökohdistaan harjoitukselle sopivat päämäärät ja tavoitteet (Rantanen 2017). Vuoden 2017 harjoituksen evaluointiin venäläiset kehittivät oman kolmiportaisen evaluaatiojärjestelmän. Venäläisillä ei ollut päämääränä viimeisimmän elektroniikan käyttö, koska henkilökohtaisten elektronisten apuvälineiden käyttö voi muodostaa heidän mukaansa sopivuusongelmia ohjelmistojen kanssa ja tästä syystä he päätyivät paperiseen tiedonkeruuseen. Vuoden 2015 Barents Rescue -pelastusharjoituksen evaluaatioraportissa suomalaiset ehdottivat tiedonkeruun ja analysoinnin helpottamiseksi elektronisen evaluaatiotyökalun ottamista osaksi standardoitua Barents Rescue -pelastusharjoitusten evaluaatiota (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 10). Prioreettina olisi saada kerättyä mahdollisimman monta evaluaatiota tietyn tapahtuman eri perspektiiveistä ja näkökulmista (The Barents Euro-Arctic Region 2017a, 10-11).

Petroskoin harjoitusta edeltävä Barents Rescue -pelastusharjoitus järjestettiin Suomen Kittilässä vuonna 2015 ja evaluoinnin tiedonkeruusta vastuussa oli Laurea -ammattikorkeakoulu. Tiedonkeruu tapahtui sähköisen kysymyslomakealustan kautta. Evaluaation tavoitteena oli nähdä kuinka hyvin harjoitus täyttää suunnitteluohjeissa (Exercise Planning Instructions, EXPI) asetetut odotukset, joita käytettiin evaluaation pohjana. EXPI-suunnitteluohje pitää sisällään määritelmän harjoituksen tavoitteista ja päämääristä sekä sisältää 8 strategista evaluoinnin teemaa: johtajuus, kommunikaatio, yhteistyö, valmius- & hätätilannevaste, isäntävaltiontuki, media, TETRA-radio kommunikaatio sekä lääkinnällinen evakuaatio. (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 8-10.)

Barents Rescue 2015 evaluatioraporttiin liittyy lista yleisistä kehitysehdotuksista (yhteensä 15 kappaletta) sekä kohdennetut kehitysehdotukset (yhteensä 38 kappaletta) 8:lle yllä mainitulle teemalle (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 37-40). Yhteistyön osalta jokaisen harjoitusskenaarion tavoitteena tulisi olla yhteistyön parantaminen ja harjoituksissa tulisi painottaa Barents Rescue -pelastusharjoitusten tavoitetta lisätä yhteistyökykyä Barentsin alueella parantamalla yhteistyötä kansallisten ja kansainvälisten viranomaisten ja vapaaehtoisorganisaatioiden kesken. Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyviä asiakirjoja tulisi tarkistaa yhteistyön tavoitteiden selkiyttämiseksi. (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 17-20.) Lääkinnällisen evakuaation osalta huomiota tulisi kiinnittää kommunikaatioon sairaaloiden ja paikan päällä olevien lääketieteen toimijoiden välillä. Lisäksi pelastus- ja

lääketieteen toimijoiden välinen tiivis yhteistyö olisi otettava huomioon suunnitelluissa tulevia harjoituksia, siten että ne tukevat yhteistyötä. (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 26-28.)

Evaluaation lisäksi osallistujilta pyydettiin yleistä palautetta Barents Rescue 2015 -pelastusharjoituksen osalta ja tämä kysely kohdennettiin kaikille harjoitukseen osallistuneille henkilöille. Tämän kyselyn kaksi keskeisintä suositusta oli harjoitustavoitteiden selventäminen ja runsaamman tiedon jakaminen ennen harjoitusta (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 35).

Suomen vuoden 2015 harjoitusta edeltävä Barents Rescue -pelastusharjoitus pidettiin Norjassa vuonna 2013. Norjalaisten evaluaatioraportissa tulee esiin kaikkien osallistujamaiden osalta tarve paremmalle toiminnan koordinaatiolle niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Norjalaiset tuovat esiin tarpeen ymmärtää, mitä tarkoittaa avun saaminen vierasmaalaiselta henkilöstöltä. Yhteistyömaiden resurssit ja operationaaliset proseduurit tulisi tuntea paremmin. Norjan harjoitus osoitti, että resursseja on hyvin käytettävissä ja itse harjoituksiin osallistuminen on runsasta sekä innokasta. Tästä huolimatta on vieläkin havaittavissa merkittäviä haasteita informaation vaihdossa ja koordinaatiossa. (The Barents Euro-Arctic Region 2013, 46.)

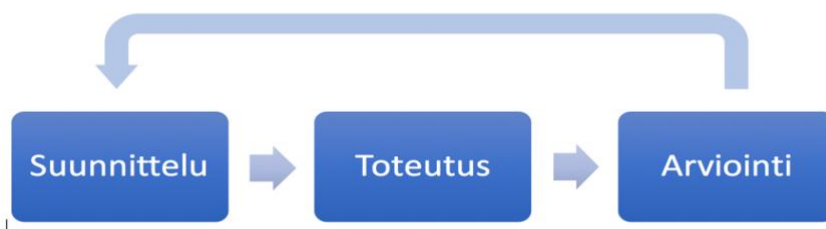
Harjoitukseen liittyvä dokumentaatio on kriittinen osa tehokasta kehittymistä. (Fagel 2014, 313.) Kattava ja organisoitu dokumentaatio auttaa takaamaan kehityksen ja asianmukaisesti säilytettynä mahdollistavat myös kehityksen seurannan ja tarkkailun. Suurin osa harjoitusmateriaalista on yleensä vapaasti käytettävissä, mutta osaan materiaaleista voi olla rajattu pääsy. (HSEEP 2013, 3-13.) Myös Phelps (2010, 206) nostaa dokumentaation liittyvien puutteiden laskevan harjoituksista saatavaa arvoa. Barents Rescue -pelastusharjoitusten osalta dokumentaatiota on niin kansainvälisellä kuin kansallisellakin tasolla, mutta esimerkiksi Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon osalta tiedonkeruu ei ole systemaattista ja selkeästi organisoitua. Rantasen (2017) mukaan Barents Rescue -pelastusharjoitusten osalta dokumentaation ja yleisen tiedonjakamisen ongelmia aiheuttavat mm. neljän maan, kolmen kielen, kahden kulttuurin, kolmen sotilasdoktriinin ja useiden eri organisaatioiden toimiminen yhdessä.

6 Toiminnan kehittäminen

Toiminnan kehittäminen voi olla toimintatavan tai -rakenteen kehittämistä. Kehittämistoiminnalla pyritään muutokseen, jonka tavoitteena on parempi toimintatapa tai -malli. Muutoksen ja uudistamisen tarve voi kohdentua joko työntekotapaan ja menetelmään tai rakenteisiin ja prosesseihin. (Toikko & Rantanen 2009, 14-16.) Tässä opinnäytetyössä pyritään tutkimuksellisia periaatteita hyödyntäen kartoittamaan suomalaisten sosiaali- ja

terveydenhuollon edustajien Barents Rescue -pelastusharjoituksista saamaa hyötyä ja koettuja haasteita sekä nimeämään mahdollisia kehittämiskohteita. Mahdolliset kehittämiskohteet voivat auttaa sosiaali- ja terveydenhuollon edustajia parantamaan Barents Rescue -pelastusharjoituksista saamaansa hyötyä. Kehittämiskohteiden välittyessä laajempaan keskusteluun, olisi mahdollista miettiä toimintatapojen uudistamista ja parantaa koko sektorin osalta Barents Rescue -pelastusharjoituksista saamaa hyötyä.

Tätä opinnäytetyötä voi luonnehtia Toikko & Rantanen (2009) mukaisesti tutkimukselliseksi kehittämistyöksi, jonka pohjana on ollut ulkoapäin tullut pyyntö ja mahdollinen kehittämistarve. Tarkoituksena ei ole tuottaa uutta teoriaa asiasta, vaan tuottaa uutta tietoa ja mahdollisesti löytää ehdotuksia kehityskohteista toiminnan parantamiseen. Tutkimuksellisen kehittämistyön alku on Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014) mukaan suunnitteluvaiheen ideoinnissa, päätyen kehittelyvaiheiden kautta toteutukseen ja arviointiin (kuvio 6.). Tehdyn työn dokumentoinnin ja julkisuuden korostaminen mahdollistaa uudenlaisen ammatillisen tiedon luomisen. Tutkimuksellisen kehittämistyön käytännöllisiin tavoitteisiin saadaan tukea teoriasta, samoin saavutetut tulokset tulisi liittää teoriaan. Tulosten hyödyllisyys on sidoksissa niiden siirrettävyydessä käytäntöön, mikä on myös tämän työn tavoitteena. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 19-22.)

Kuvio 6: Muutostyön prosessin kuvaus (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 23 mukailen).

Tässä opinnäytetyössä on pyritty pääsääntöisesti etenemään Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014, 23-26) kuvaaman tutkimuksellisen kehittämistyön prosessin mukaisesti. Kehittämiskohteen tunnistaminen on perustunut sosiaali- ja terveysministeriöltä tulleeseen pyyntöön selvittää ”sosiaali- ja terveydenhuollon osallistuminen aiemmin ja Petroskoissa vuonna 2017 Barentsin sopimukseen liittyviin harjoituksiin ja arvio hyödyistä sekä mahdollisia kehittämisehdotuksia”. Opinnäytetyön tekijän osallistuminen Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen kansainväliseen ja kansalliseen suunnitteluvaiheeseen sekä itse pelastusharjoitukseen ja sitä seuranneeseen kansalliseen ja kansainväliseen arviointivaiheeseen on ollut tukemassa realistisen kokonaiskuvan muodostamisessa Barents Rescue -pelastusharjoitusten luonteesta.

Toisessa vaiheessa aiheesta on haettu tietoa käytännössä niin kirjallisuuden kuin tutkimusten muodossa. Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyvän materiaalin avulla on pyritty hahmottamaan laaja-alaisesti kyseisten harjoitusten luonnetta ja mahdollisia haasteita. Teoreettinen viitekehys on täydentynyt koko opinnäytetyön teon ajan. Alkuvaiheessa työn fokus on muotoutunut yhteistyön tekemisen käsitteen ympärille. *Yhteistyön tekeminen* on nähty niin kirjallisuuden, sopimusten kuin erilaisten Barents Rescue -materiaalien kautta olevan kehittämisen ydin. Tämän kautta yhteistyö on sidottu osaksi tämän opinnäytetyön tutkimuskysymystä. Tämän jälkeen tutkimus on rajattu koskemaan vain vuoden 2017 Barents Rescue -pelastusharjoitusta ja sen evaluaatiota sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta. Evaluatio on lisäksi kohdennettu osittain koskemaan Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen yhtä osaharjoitusta, hotellisortumaharjoitusta. Tämän rajauksen syynä oli tieto, että tuo kyseinen osaharjoitus oli suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien osalta heidän pääharjoitus Petroskoissa.

Tietoperustan laatimisen sekä lähestymistavan ja menetelmien suunnittelun osalta olisi tutkimuskirjallisuuden perusteella ollut useita vaihtoehtoja, varsinkin jos kyseessä olisi ollut huomattavasti laajempi teoreettinen tutkimus. Tutkimustiedon keräämistavaksi määrittyi varhaisessa vaiheessa kyselylomake. Tutkimustiedon keräämisen ajankohdan ja paikan määritti tämän opinnäytetyön tekijän osallistumien Barents Rescue 2017-pelastusharjoitukseen tarkkailijan roolissa.

Kuvio 7: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 24 mukaillen).

7 Tutkimuksen metodologiset ratkaisut

Tutkimuksen tarkoituksena oli vastata Sosiaali- ja terveysministeriöltä tulleeseen toimeksiantoon, jossa tehtävänä oli selvittää sosiaali- ja terveydenhuollon syyskuussa 2017 Petroskoissa toteutetun pelastusharjoituksen hyötyjä ja kehittämiskohteita. Tavoitteena oli kartoittaa keskeiset kehittämiskohteet ja muodostaa niistä lopulliset kehittämisehdotukset, joita olisi mahdollista hyödyntää tulevissa Barents Rescue -pelastusharjoituksissa ja niihin valmistautumisessa.

Tutkimuksellisenä kehittämistyönä toteutetun tutkimuksen tutkimuskysymykseksi määräytyi: **Miten Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksen hotellisortumarjoitus tukee yhteistyötä suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoalan osallistujien näkökulmasta?**

Kyseessä on määrällisillä ja laadullisilla tutkimusmenetelmillä toteutettu tapaustutkimus. Tapaustutkimuksellisen luonteensa vuoksi saadut tulokset ja niistä johdetut

kehittämisehdotukset ovat kontekstisidonnaisia ja niiden yleistettävyyteen tulee suhtautua kriittisesti.

7.1 Määrällinen tutkimusmenetelmä

Menetelmäsuuntauksena kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus pohjautuu kohteen kuvaukseen ja tulkintaan numeerisesti erilaisten laskennellisten ja tilastollisten analyysimenetelmien avulla. Määrällisessä tutkimuksessa perustana on muuttuja ja sen mittaaminen, esimerkiksi tietystä ilmiöstä on päämääränä saada määrätietoja. Perusedellytyksenä on sekä tutkittavan ilmiön, että siihen vaikuttavien tekijöiden tunteminen eli tutkijan on ymmärrettävä mitä hän on mittaamassa. (Kananen 2011, 12-13.) Määrällisen tutkimuksen pyrkimyksenä on yleistäminen ja siinä korostuu vastaajien suuri määrä ($n \geq 100$), etenkin kun käytössä on tilastolliset menetelmät. (Kananen 2011, 17; Vilkkä 2007, 16-17.)

Tässä tutkimuksessa on Kanasta (2011) mukailten verraten pieneltä joukolta eli ilmiöön kuuluvilta havaintoyksiköiltä kerätty tutkimustietoa kyselylomakkeen avulla. Tässä yhteydessä tämän otoksen vastaajien katsotaan edustavan perusjoukkoa ja tutkimustulokset edustavat koko populaatiota. (Kananen 2011, 17.) Tämän tutkimuksen kyselylomakkeen analyysi pohjautuu pääasiallisesti määrälliseen analyysiin ja sen avulla saatu tutkimustieto esitetty numeroin sekä tunnusluvuin ja olennainen numerotieto on selitetty sanallisesti. Määrällinen tutkimusote etenee teoriasta käytäntöön, kun taas laadullinen käytännöstä teoriaan. Kaiken määrällisellä tutkimuksella tuotettujen teorioiden ja mallien pohjana on laadullinen tutkimus. Määrällinen ja laadullinen tutkimus täydentävät toisiaan ja samassa tutkimuksessa on mahdollista käyttää kumpaakin tutkimussuuntausta (Kananen 2011, 15-16).

7.2 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen peruslähtökohtana on kuvata todellista ja moninaista elämää, kuvaten sitä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2009, 161) nostavat tässä yhteydessä esiin myös arvojen merkityksen ja sen miten ne muovaavat ilmiöiden tutkimusta, samoin täydellisen objektiivisuuden saavuttaminen on haasteellista. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena onkin tosiasioiden löytäminen tai paljastaminen ennemmin kuin olemeassa olevien väittämien todentaminen. Tutkimuksen kohdejoukon valinnassa korostuu tarkoituksenmukaisuus. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160-164.)

Kiviniemi (2010, 70) luonnehtii laadullista tutkimusta prosessiksi ja hänen mukaansa kyseessä on tutkimustoiminnan ymmärtäminen oppimistapahtumana. Prosessi näkökulmasta tutkimus voi edetä täysin eri vaiheiden kautta kuin ennalta oli suunniteltu ja erilaiset tutkimusratkaisut muotoutuvat ja täsmentyvät vähitellen työn edetessä. Eskola & Suoranta (2001, 15) kuvaavat

suunnitelman elävän tutkimushankkeen mukana laadullisessa tutkimuksessa.

Tutkimussuunnitelmaa tai -ongelmaa voi joutua tarkistaamaan aineistonkeruun edetessä ja voi olla tarpeen palata alkuperäiseen aineistoon tutkimustyön edistyessä (Eskola & Suoranta 2001, 16). Samoin Kiviniemi (2010, 75) pitää luonnollisena aineiston keruun ja teorian kehittämisen vuorovaikutteisuutta. Tällöin aineiston analysoinnin myötä kehitetyt ensimmäiset käsitteet eivät ole lopullisia versioita, vaikkakin tämän kautta tutkimusasetelmia on mahdollista kehittää (Kiviniemi 2010, 75).

Laadullisessa tutkimuksessa on yleistä tapausten pieni määrä ja tätä pientä määrää pyritään analysoimaan perusteellisesti. Aineistolähtöinen analyysi on mahdollisuus, kun halutaan aivan perustietoa jonkin tietyn ilmiön olemuksesta. Aineiston tieteellisyyden osalta kriteerinä ei ole määrä vaan laatu, sen kattavuus. Aineistolähtöisessä analyysissä eteneminen tapahtuu alkuun ilman ennakoasettamuksia tai -määritelmiä. Hypoteesittomuus on laadullisessa tutkimuksessa sitä, että tutkijalla ei ole ennako-olettamuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Aineistot mahdollistavat siten tutkijalle uusien näkökulmien löytämisen. (Eskola & Suoranta 2001, 18-20.)

Laadullisen aineiston analyysissä korostuu prosessinomaisuus, vähitellen tapahtuva kehittyminen tutkimuksellisuuden osalta. Aineiston analysoinnissa on lähtökohtana käsitteellisesti mielekkäiden keskeisten teemojen kehittäminen, jolloin käsitteellisyys on aineistosta kumpuavaa. Tutkimuksen tuotos perustuu tutkijan tulkintoihin ja Kivirannan (2010, 80) mukaan tutkimusraportti voidaan nähdä tutkijan omana ajatusrakennelmana tutkimuksen ilmiötä ja laadullista tutkimusta luonnehtii siten tulkinnallisuus. (Kiviranta 2010, 79-81.)

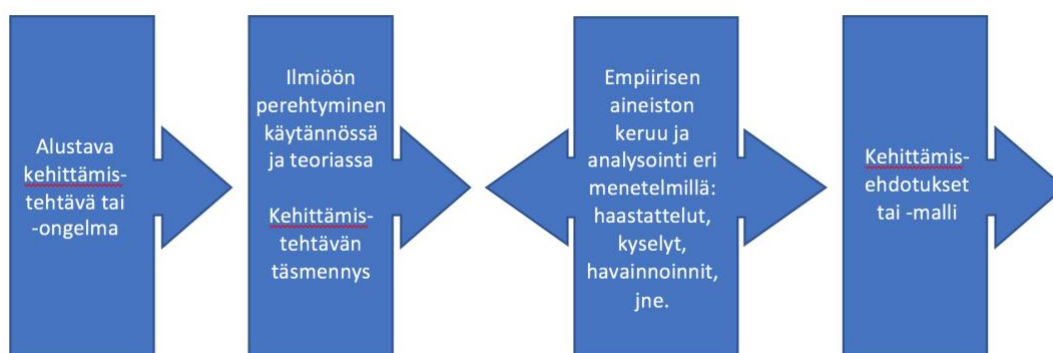
7.3 Tapaustutkimus

Tämän työn lähestymistapana ja tutkimusstrategiana on tapaustutkimus. Tapaustutkimukselle ominaista on ihmisten toiminnan tutkiminen vaihtelevissa tilanteissa, joissa toimivat saavat mahdollisuuden kuvata ja selittää haluttua ilmiötä. Nämä toimijat ovat kehitettävän ilmiön asiantuntijoita. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 55.) Erikssonia ja Koistista (2014, 4) siteeraten tapaustutkimuksessa ”tarkastellaan yhtä tai useampaa tapausta, joiden määrittely, analysointi ja ratkaisu ovat tapaustutkimuksen keskeisin tavoite”.

Tutkimusta tulisi tehdä tavalla, jolla saadaan vastaus tutkimuskysymykseen. Ojasalo, Moilanen & Ritalahti (2014) mukaan tapaustutkimus on soveltuva lähestymistapa, kun on tarpeen ymmärtää syvällisesti kehittämisen kohdetta ja tuottaa uusia kehittämissuhteita ja -ideoita. Tavoitteena on tapaustutkimukselle tunnusomaisesti saada realistisessa toimintaympäristössä tietoa suppeasta kohteesta mahdollisimman paljon, liikaa kuitenkin yksinkertaistamatta ilmiötä. Kehittämistyön kannalta on tarkoitus tuottaa kehittämisen tueksi

uutta tietoa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 52-53; Saarela-Kinnunen & Eskola 2010, 189-199.)

Kehittämistyön lähestymistavan pohjana ovat teoriat ja tutkimukset, kuitenkin liian tiukasti ja teoreettisesti niihin nojautumatta. Tavanomaisesti tapaustutkimus alkaa alustavasta kehittämistehtävästä, joka tässä opinnäytetyössä on ollut Sosiaali- ja terveysministeriön selvityspyyntö liittyen Barents Rescue -pelastusharjoituksista saatavista hyödyistä. Toisessa vaiheessa on ollut ilmiöön perehtyminen käytännössä ja teoriassa. Tässä samassa yhteydessä kehittämistehtävää on rajattu koskemaan vuoden 2017 harjoitusta ja siitä saatuja mahdollisia hyötyjä. Aihealueeseen perehtyminen on ollut välttämätöntä ennen aineistonkeruun pohjana käytetyn kyselylomakkeen muodostamisessa. Kolmannessa vaiheessa on ollut empiirisen aineiston keruu ja analysointi kyselylomakkeen ja asiantuntijahaastattelun muodossa. Neljäs ja viimeinen vaihe pitää sisällään lopullisten kehittämissuositusten muotoilun. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 36-37, 53-54; Eriksson & Koistinen 2014, 6.)

Kuvio 8: Tapaustutkimuksen vaiheet (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 54 mukailen).

Staken (1995) luoman jaottelun mukaisesti tapaustutkimukset voidaan jakaa seuraavasti: 1) itsessään arvokas tapaustutkimus (intrinsic case study), 2) välineellinen tapaustutkimus (instrumental case study) ja 3) kollektiivinen tapaustutkimus (collective case study) (Stake 1995, 3-5). Tämä opinnäyte edustaa Staken jaottelun mukaan välineellistä tapaustutkimusta, jossa tapaustutkimuksella on nimensä mukaisesti välineellinen merkitys. Tässä opinnäytetyössä halutaan ymmärtää muutakin kuin kyseistä tapausta eli Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen hotellisortumaharjoitusta. Kyseinen harjoitus on kiinnostava yleisen teemansa vuoksi, mutta keskiössä on yhteistyö ja sen harjoittelu. Huomioitavaa on, että välineellisessä tapaustutkimuksessa tutkimuskysymys on valmiina ennen tutkimuksen aloitusta.

Tapaustutkimuksessa voidaan käyttää erilaisia aineistoja ja aineistolähteitä, myös rinnakkain. Samoin menetelmät voivat olla määrällisiä tai laadullisia, tai molempia. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 55; Eriksson & Koistinen 2014, 30.) Tässä opinnäytetyössä kyselylomakkeen

muodossa on kerätty määrällistä ja laadullista materiaalia. Kyselylomakkeen kautta saatuja tuloksia on verrattu ja peilattu aiempien vuosien Barents Rescue -pelastusharjoitusten evaluaatioihin soveltuvien osien. Asiantuntijakommenttien muodossa on saatu täsmennettyä laadullista sisältöä ja tämän kautta on muodostettu lopulliset kehittämissuositukset.

7.4 Kyselylomake

Kyselylomake on luonteeltaan yksi perinteisimmistä määrällisen tutkimusaineiston keruutavoista, joko mitattavassa muodossa tai siten, että aineisto muutetaan mitattavaan muotoon. (Kananen 2011, 12-13.) Kyselylomaketutkimuksessa kysymysten huolellinen teko ja niiden muotoilu ovat avainasemassa tutkimuksen onnistumiselle. Vastaajan tulee ymmärtää kysymykset samoin kuin tutkija on suunnitellut ja kysymykset eivät saa olla johdattelevia. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat muodostavat pohjan kyselylle ja aineiston keruun tulisi alkaa vasta kun tiedetään mitä tietoa ollaan keräämässä. Ennen mittaamista tulee perehtyä aihealueen teoriaan, koska mittarin rakentaminen tulisi alkaa teorian pohjalta. (Valli 2010, 103-104.) Kyselylomakkeen rakentamiseen on tarjolla erilaisia ohjeistuksia, joissa huomioidaan mm. taustakysymysten sijoittaminen, vastaajan motivaatiotaso kyselyn edetessä, lomakkeen pituus sekä kielen käyttö.

Tässä tutkimuksessa tiedonkeruu on suoritettu kyselylomakkeen avulla. Kyselylomaketta muodostaessa on ollut tiedossa verraten pieni vastaajaryhmä, arviolta noin 10-15 henkilöä. Hotellisortumaharjoitukseen osallistuneet sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat varmentuivat lopullisesti vasta paikan päällä Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen aikana Petroskoissa. Kyselyyn liittyvän mittarin muodostaminen tulisi aloittaa kartoittamalla se mitä halutaan mitata. Tässä tapauksessa on toimittu samoin kyselylomakkeen muotoilun suhteen. Tämän tutkimuksen kyselylomakkeeseen ei ollut olemassa sopivaa valmista mittaria ja pienen vastaajaryhmän myötä kyselylomakkeen vastausten koodaaminen tietokoneelle ei ollut tavoitteena.

Alkuperäinen pyyntö tutkimukselle oli ”sosiaali- ja terveydenhuollon osallistuminen aiemmin ja Petroskoissa Barentsin sopimukseen liittyviin harjoituksiin ja arvio hyödyistä sekä mahdollisia kehittämissuosituksia”. Tutkimuksessa keskitytään vuoden 2017 Barents Rescue -pelastusharjoitukseen. Tutkittava teema on pilkottu osakysymyksiksi ja -väittäviksi. Tässä tutkimuksessa on määritelty keskeiset osatekijät mahdollisten hyötyjen saavuttamisen suhteen ja erityisesti peilaten Barents Rescue -pelastusharjoitusten keskeiseen tehtävään eli yhteistyön harjoitteluun nähden. Tutkimuksen pääkysymys oli mukana koko lomakkeen muodostamisen ajan.

Tavoitteena on ollut muodostaa mahdollisimman lyhyt, enintään 30 kysymystä sisältävä, yksinkertainen ja suoraviivainen kyselylomake. Kyselylomakkeen pohjan muodostavat

demografiset kysymykset, osallistujien käytännön kokemukset hotellisortumaharjoituksesta väittämien muodossa sekä näkemykset valmistautumisesta ja yhteistyön tekemisestä avointen kysymysten muodossa. Tämän tutkimuksen työnimenä on ollut kyselylomaketta työstettäessä ”Hotellisortumaharjoitus yhteistyön tukijana”. Teorian lisäksi pohjana on ollut yhteistyö toimijoiden eli kyselyyn vastanneen kohderyhmän kanssa. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiriltä ja Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystykseltä pyydettiin etukäteen heidän tavoitteitaan tulevalle Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukselle. Konsulikomennuskunnan osalta ei ollut käytettävissä heidän tavoitteitaan tähän harjoitukseen.

Demografisia tekijöitä on kyselylomakkeessa selvitetty vain hyvin suppeasti, koska tämän työn kannalta keskiössä on ollut vastaajien näkemykset ja kokemukset laajemmassa mittakaavassa. Eri ryhmien vertailu keskenään ei ole ollut tavoitteena näin vähäisellä vastaajamäärällä. Kyselylomakkeessa kaikki hotellisortumaharjoitukseen liittyvät vaihtoehdot käytännön kokemuksen osalta on sijoitettu Likertin asteikolle. Näiden informatiivisten kysymysten osalta käytössä on ollut 1 - 5 asteikko, lisänä mahdollisuus ”en osaa sanoa” -vastaukseen. Tässä yhteydessä vaihtoehdot on kuvattu myös sanallisesti. Informatiivisten kysymysten tarkoituksena on saada tietoa tosiasioista ja asian kuvailusta. Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen liittyvän valmistautumisen ja yhteistyön tekemiseen liittyvät kysymykset ovat olleet avoimia asiakysymyksiä, joissa esiin on toivottu tulevan tapaukseen liittyviä erityispiirteitä sekä mahdollisia ongelmia.

Kyselylomake luotiin Laurean evaluointiin liittyvään EVAT-työkaluun ja tarkoituksena oli suorittaa tiedonkeruu käyttäen Laurean omistamia iPadeja. Itse harjoituksen jälkeen tarkoituksena oli jakaa kyseiset iPadit vastaajille, joiden avulla he olisivat pystyneet vastaamaan kyselyyn helposti ja nopeasti. Ohjelman kautta tulosten suora analysointi olisi ollut yksinkertaista. Varsinainen tiedonkeruu Venäjällä ei kuitenkaan onnistunut tietoliikenneongelmien vuoksi. Vastausten tallentumiseen liittyvien ongelmien myötä oli päädyttävä luomaan kysely paperiversiona.

Kyselylomakkeen esitutkimus ja testaaminen kohdentui Petroskoissa kahdelle (2) Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen osallistuvalla henkilöllä ja kahdelta (2) eri asiantuntijalta sekä opinnäytetyön toimeksiantajalta, sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön valmiusjohtajalta pyydettiin kommentteja Petroskoissa Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen aikana. Alkuperäiseen lomakkeeseen tehtiin tässä vaiheessa vielä pientä hienosäätöä. Opinnäytetyön toimeksiantajan pyynnön mukaisesti kyselylomakkeessa painottui yhteistyön tekeminen erityisesti venäläisten kanssa.

Kyselylomakkeet pyrittiin jakamaan samanaikaisesti koko ryhmälle tutkijan toimesta. Aineiston keruu tapahtui linja-automatkan aikana, Suomen delegaation palatessa Petroskoista

Joensuuhun. Alkuperäisenä ajatuksena oli aineiston saaminen kokoon tuon paluumatkan aikana. Vallin (2010, 108) mukaan tämän tyyppisessä aineistonkeruumuodossa on mahdollisuus kysymysten tarkentamiseen tutkijan toimesta ja kysymysten esittäminen vastaajien osalta. Lisäksi aineistonkeruutavan vastausprosentti on korkea ja kustannukset pysyvät matalina. (Valli 2010, 108-109.) Verraten pienen vastaajajoukon myötä tutkijan oli mahdollista lähestyä asianomaisia henkilöitä henkilökohtaisesti. Vastaajien oli mahdollista sopia tässä yhteydessä tutkijan kanssa mahdollinen poikkeava kyselylomakkeen palautustapa. Tutkija oli alustavasti tiedottanut kaikkia suomalaisia sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita tutkimuksesta ja tämän myötä kyselylomakkeen lähettäminen sähköpostitse kohdentui muutamalle henkilölle.

Tutkimusasetelma voi kyselylomaketutkimuksessa olla poikittais- tai pitkittäistutkimus. Tässä tutkimuksessa kyseessä on poikittaisutkimus, jossa aineisto on koottu yhdessä ajankohdassa useammalta eri vastaajalta. Vastaavasti seurantatutkimuksessa aineiston keruu tapahtuisi kahdessa tai useammassa ajankohdassa. Poikittaisleikkauksien analyysissä korostuu ilmiön kuvailu, kun taas pitkittäistutkimuksissa päästään myös selittämään ilmiötä. Poikittaisutkimus avulla voidaan saada selville asioiden korrelaatio, seurantatutkimuksella taas esimerkiksi mahdollista syy-seuraus -suhdetta. (Vastamäki 2010, 128-129.)

8 Aineisto ja aineiston analyysi

Aineiston analysointi tapahtuu osittain samanaikaisesti aineiston keräämisen kanssa laadullisessa tutkimuksessa ja aina ei esiinny selkeää eroa aineiston keruun ja analysointivaiheen välillä. Metsämuuronen (2006, 122) tuo esiin abstrahointi-toiminnan käsitteen, jossa “ johtopäätökset voidaan irrottaa yksittäisiä henkilöistä, tapahtumista ja lausumista ja siirtää yleiselle käsitteelliselle ja teoreettiselle tasolle”. Ennen analysoinnin aloittamista on aineisto luonnollisesti saatava analysoinnin mahdollistavaan muotoon. Tavallisimmin haastattelut ja muistiinpanot kirjoitetaan puhtaaksi eli litteroidaan. (Metsämuuronen 2006, 122.)

Tässä yhteydessä on hyvä huomioida, että laadullisen aineiston on mahdollista soveltaa myös määrällistä analyysia. Myös verraten pieniä aineistoja on mahdollista tutkia määrällisesti tilastollisin menetelmin. Metsämuuronen (2006,130) mukaan aineiston pienuus ei estä tilastollisten päätelmien tekoa laadullisen aineiston osalta. Tilastollisesti merkittäviä päätelmiä on mahdollista tehdä neljän tapauksen pohjalta kun taas kliinisesti merkittäviä kolmenkin tapauksen pohjalta (Metsämuuronen 2006, 130 & 473). Kvantifioinnissa aineistosta nousevia seikkoja on mahdollista tuottaa numeeriseen muotoon ja luoda taulukoita. (Eskola & Suoranta 2001, 164).

Aineisto koottiin kyselyn perusteella. Kysely kohdennettiin Barents Rescue 2017-pelastusharjoituksen erilliseen hotellisortumarjoitukseen osallistuneille suomalaisille

sosiaali- ja terveydenhuoltoalan edustajille (n=12). Kyselyn vastaukset järjestettiin ensin teemoittain ja sen jälkeen mahdollisuuksien mukaan ryhmiteltiin yläteemoiksi, joiden perusteella nostettiin keskeisimmät kehittämiskohteet vastaten tutkimuskysymykseen. Kehittämiskohteet käytiin läpi sähköpostitse sosiaali- ja terveysministeriön valmiusyksikön valmiuspäällikön kanssa ja tämän perusteella muodostettiin lopulliset kehittämissuositukset.

Kyselylomakkeiden analysointi aloitettiin silmäilemällä kaikki vastauslomakkeet (N=12) läpi. Tämän jälkeen kyselylomakkeet luettiin läpi useampaan otteeseen kokonaiskuvan saamiseksi. Kyselylomakkeet tarkistettiin ja kaikki lomakkeet hyväksyttiin tutkimuksen osaksi. Kysymysten 1-22 osalta vastaukset kerättiin alkuun määrälliseen muotoon ja niistä tuotettiin Excel-kaaviot. Sisällön käsittely tilastolliseen muotoon pyrittiin tekemään lukumäärien, jakaumien ja keskiarvojen muodossa. Kaavioiden pohjalta muodostettiin %-jakaumat jokaisen kysymyksen 1-22, eli taustatietojen ja väittämien osalta. Tämän jälkeen väittämien osalta on lähdetty etsimään selkeitä mielipidejakaumia tai yhteneviä mielipiteitä.

Avointen kysymysten 23-29 kohdalla kyseessä on ollut luokitteleva sisällön analyysi. Alkuperäisen luokitusrunjon lähtökohtana on ollut kyselyn avainkäsitteet (mm. valmistautuminen, hotellisortumarjoitus, yhteistyön tekeminen ja toimintamallien testaaminen). Avointen kysymysten vastaukset yhdistettiin kokonaisuuksiksi kysymys kerrallaan ja vastaukset eroteltiin väreihin vastaajakohtaisiksi. Siten oli mahdollista seurata saman vastaajan vastauksia eri kysymysten osalta. Miesten ja naisten vastaukset eroteltiin myös, samoin konsulikomennuskunnanjäsenten vastaukset. Tämän jälkeen avoimet kysymykset 23-29 on teemoiteltu aineistosta nousseiden pääteemojen mukaisesti. Pääteemoiksi nousivat *valmistautuminen*, *yhteistyö* sekä *lääkinnällinen valmius*. Kaksi ensimmäistä pääteemaa nousivat pitkälti kysymysasettelun vuoksi, lääkinällisen valmiuden haasteet olivat puhtaasti aineistolähtöinen teema. Pääteemoista valmistautuminen ja yhteistyö pystyttiin jakamaan vielä pienempiin teemoihin vastausten tarkastelemiseksi. Jokaisen teeman kohdalta on pyritty löytämään päätutkimustulos, mikä on kirjattu heti tulosten esittelyn alkuun.

9 Tutkimustulokset

9.1 Evaluaatiokyselyyn vastanneiden taustatiedot

Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen hotellisortumarjoitukseen liittyvään evaluaatiokyselyyn vastasivat kaikki kyselylomakkeen saaneet henkilöt. Heitä oli yhteensä 12 henkilöä; 7 naista ja 5 miestä. Iältään kyselyyn vastaajat olivat keskimäärin 49-vuotiaita, naiset olivat iältään keskimäärin nuorempia (ka 43 vuotta), kuin miehet (ka 56 vuotta).

Vastaajien koulutusaste vaihteli suoritetusta ammattikorkeakoulututkinnosta tutkijakoulutusasteeseen; miesten koulutustaso oli keskimäärin korkeampi kuin naisten.

Vastaajista suurin osa (33%) edusti Vantaan Sosiaali- ja kriisipäivystystä. Toiseksi eniten vastaajia oli Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiristä, heidän osuutensa 25% kaikista vastaajista. Ulkoministeriön, Sisäministeriön, Pietarin Pääkonsulaatin ja Laurean edustus vastaajista oli 1-2 henkilöä per organisaatio (yht. 42%). Vastaajista 33% toimi harjoituksen aikana keskeisesti observoijan roolissa ja sama määrä 33% toimijan roolissa; 25% toimi harjoituksessa evaluoijana, 1 henkilö (8%) suunnitteluryhmän jäsenenä.

Aiempiin Barents Rescue -pelastusharjoituksiin vastaajat olivat osallistuneet keskimäärin 2,2 kertaa (mediaani 0,5); miehet (ka 3,4) olivat osallistuneet keskimäärin useammin kuin naiset (ka 1,2). Huomattavaa on, että 50% vastaajista ei ollut aiemmin osallistunut lainkaan Barents Rescue -pelastusharjoituksiin, kun taas 25% vastaajista oli osallistunut aiemmin 5-7 kertaa näihin harjoituksiin, loput (25%) olivat osallistuneet 1-3 kertaa. Venäjällä järjestettyihin suunnittelukokouksiin (yhteen tai useampaan) osallistui 25% vastaajista. Suomessa järjestettyihin suunnittelukokouksiin (yhteen tai useampaan) osallistui 42% vastaajista.

9.2 Valmistautuminen Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen

Valmistautumisen lähtökohdat. Barents Rescue -pelastusharjoituksiin osallistuminen perustuu valtakunnallisen valmiuden sopimukseen, jossa Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirillä, Vantaan Sosiaali- ja kriisipäivystyksellä sekä Ulkoministeriöllä on omat roolinsa. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin rooli on ollut lääkinnällisen evaluoinnin ja evakuaatiotarpeen määrittely sekä tarvittavan evakuoinnin käytännön järjestäminen. Lääkintään on integroitu Vantaan Sosiaali- ja kriisipäivystyksen järjestämä psykososiaalisen tuen järjestäminen. Kriisitilanteissa ulkoministeriöllä on mahdollisuus lähettää onnettomuusmaahan 4-henkinen konsulikomennus- eli KOKO-ryhmä auttamaan maassa toimivaa edustustoa. Lähtökohtana oli harjoitella ja testata kansallista toimijuutta ja erityisesti arviointitiimin ja koordinaatiotiimin toimivuutta. Harjoitustavoitteiden muodostaminen tapahtui organisaatiokohtaisesti. Vantaan Sosiaali- ja kriisipäivystyksen sekä Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin osalta oli etukäteen saatavilla heidän omat tavoitteensa.

Oman organisaation valmistautumisen osalta vastaajista lähes 90% nimesi oman organisaationsa keskeisimmäksi lähtökohdaksi yhteistyön harjoittelun. Yhteistyön harjoitteluun liitettiin kontaktien luominen, verkostoituminen ja ryhmäytyminen. Keskeisiä lähtökohtia Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen osallistumisen kannalta olivat yhteistyön harjoittelu sekä kansallisesti, että kansainvälisesti, sekä yhteistyön kehittäminen. Toiminnan testaamisen tärkeyden mainitsi 67% vastaajista. Erityisesti arviointitiimin toiminta ja sen harjoittaminen tuotiin esiin, näin teki lähes puolet kaikista vastaajista.

Verkostoituminen ja kontaktien luonti erityisesti venäläisiin toimijoihin koettiin tärkeäksi. Konsulikomennuskunnan osalta harjoituksen tarkkailu ja toimintamallien pohdinta olivat lähtökohtina.

Vastaajien oman organisaation osalta valmistelevat toimenpiteet vaihtelivat. Valmistelevien toimenpiteiden osalta ei ollut havaittavissa selkeää mallia. Kahdenkeskistä yhteistyötä tehtiin edeltävästi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin ja Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksen kesken, mutta vastauksien mukaan ei selkeästi Ulkoministeriön kanssa. Etukäteisvalmisteluihin kuului käytännön asioiden hoitoa, kuten matkojen ja majoituksen varaamista. Osa mainitsi saaneensa 'briiffausta'. Yleisesti koettiin, että valmistautuminen Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen sujui hyvin kunkin omassa organisaatiossa. Tämä siitäkin huolimatta, että tiedonsaanti oli vastaajien mielestä niukkaa. Osalle valmistautuminen oli ennestään tuttua ja edeltäviin Barents Rescue -pelastusharjoituksiin osallistumisesta koettiin olevan apua. Ainoastaan yksi vastaaja koki selkeää hankaluutta ohjeistuksen ja tiedotuksen osalta. Aikataulutukseen liittyvät ongelmat hankaloittivat osan valmistautumista itse harjoitukseen.

Kysymykseen vastanneista lähes kaikki (90%) koki valmistautumisen sujuneen hyvin omassa organisaatiossaan. Arviointi oli hyvää, vaikkakin osa oli kokenut aikataulutukseen ongelmia (20% vastaajista) ja osan mukaan tietoa oli ollut vähäisesti saatavilla (20% vastaajista). Valmistautumisen nähtiin sujuneen hyvin erityisesti esimiesten osalta. Kysymykseen vastaajista 1 henkilö koki valmistautumisen olleen sekavaa, samoin ohjeistuksen ja tiedotuksen olleen epäselvää.

Kansalliseen valmistautumiseen oltiin tyytymättömiä, 67% vastaajista antoi negatiivista palautetta aiheesta. 25% vastaajista ei osannut vastata tähän kysymykseen lainkaan (rastitettu "en osaa sanoa" -vaihtoehto). Ainoastaan yksi vastaaja koki kansallisen valmistautumisen sujuneen hyvin ja järjestelmällisesti. Muiden vastaajien osalta ongelmia nähtiin niin järjestäjä kuin osallistuja puolella. Näkemuserojen osalta oli nähtävissä sidonnaisuus vastaajan edustamaan organisaatioon ja hänen asemaansa siellä.

Suomalaisista sosiaali- ja terveydenhuollon edustajista yli puolet (58%) ei osallistunut edeltäviin kansallisiin suunnittelukokouksiin ja 75% ei osallistunut kansainvälisiin suunnittelukokouksiin. Yhteistyötä tehtiin yhteydenpidon ja tiedonvaihdon muodossa erityisesti kansallisesti, mutta lähetystötasolla myös kansainvälisesti. Yksittäisissä vastauksissa tuotiin esiin, että valmistautuminen sujui kansallisesti hyvin ja järjestelmällisesti, toisessa taas hieman sekavasti ja epäselvästi. Osa toimijoista kuvattiin passiivisiksi ja osassa taas kansallisen valmistautumisen järjestäjätahon toiminnan heikkoutta moitittiin. Vastaajien mukaan kansallisella tasolla toiminnan suunnittelun tulisi olla sekä

selkeämmin johdettua että rakenteellista ja tiedotukseen tulisi kiinnittää huomiota. Kansainvälisellä tasolla mekanismi tietojen saantiin tulisi rakentaa jatkossa toimivammaksi.

Yleisesti ottaen koettiin, ettei valmistautuminen Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitukseen harjoituksen isäntämaan Venäjän kanssa sujunut hyvin, 70% vastaajista antoi negatiivista palautetta aiheesta. Yhden vastaajan mukaan tämän kertaisen valmistautumisen Venäjän kanssa voidaan kuitenkin olettaa kuvaavan mahdollisimman realistista tilannetta ja olevan sen kautta opettavainen myös suomalaisille valmistelijoille.

Keskeisenä heikkoutena koettiin viestintään liittyvät ongelmat Venäjän kanssa, tämän toi esiin noin puolet vastaajista. Tiedotuksen ja tiedonsaannin koettiin olevan huonoa tai vähäistä venäläisten puolelta. Harjoitussuunnitelman puute onnettomuusskenaario tavoitteineen hankaloitti harjoitustilanteen rakentamista ja johti siihen, ettei voitu harjoitella todellista työskentelyä (esimerkkinä arviointitiimin työskentely). Positiivisena asiana koettiin kuitenkin, että psykososiaalisen tuen järjestäminen oli otettu mukaan kolmeen (3) harjoitukseen edes jollakin tasolla. Organisaatiotasoinen yhteistyö (sairaalat & ministeriöt) ei ollut testattavissa lainkaan tässä harjoituksessa. Venäläisten kanssa toimiessa venäjän kielentaito auttaa huomattavasti.

9.3 Hotellisortumarjoituksen arviointi

Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen hotellisortumarjoituksen realistisuudesta oli vastaajista yhtä lukuun ottamatta kaikki samaa mieltä ja hotellisortumarjoitus eteni 58% mukaan loogisesti. Hotellisortumarjoituksen aktiivisesta johtamista 42% oli jokseenkin samaa mieltä, mutta loput vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä tai eivät osanneet sanoa tai olivat jokseenkin eri mieltä. Tilannekuvan ylläpito harjoituksessa oli helppoa 42% mukaan, mutta tässäkin loput vastaajista ei ollut samaa eikä eri mieltä tai eivät osanneet sanoa tai olivat jokseenkin eri mieltä. Harjoitukseen liittyvän ajankäytön koki tehokkaaksi yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki.

Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki vastaajat olivat täysin samaa/ jokseenkin samaa mieltä siitä, että eri ammattiryhmien osallistuminen oli huomioitu hotellisortumarjoituksessa. Oma rooli hotellisortumarjoituksessa oli ollut selvä kaikille vastaajille ja 75% oli sitä mieltä, että hotellisortumarjoitus tuki heidän omaa ammatillista osaamistaan.

Yhteistyön tekeminen hotellisortumarjoituksessa oli sujuvaa suomalaisten toimijoiden kanssa lähes kaikkien vastaajien (83%) mielestä ja yhteistyön tekeminen venäläisten toimijoiden kanssa oli sujuvaa 67%: lle vastaajista. Yli puolet vastaajista (58%) koki, että hotellisortumarjoitus mahdollisti hänen edustamansa alan toimintamallien testaamisen

oman organisaation sisällä. Toimintamallien testaaminen kansallisten toimijoiden kanssa toteutui lähes kaikkien vastaajien (83%) mielestä. Vastaajista 67% koki, että hotellisortumaharjoitus mahdollisti heidän edustamansa alan toimintamallien testaamisen venäläisten toimijoiden kanssa. Vastaajista 75% mukaan hotellisortumaharjoitus koettiin hyväksi tai erinomaiseksi oman edustetun alan näkökulmasta.

Lähes kaikkien vastaajien mukaan hotellisortumaharjoitus sujui venäläisten sosiaali- ja terveydenhuoltoalan toimijoiden kanssa/ oman alan toimijoiden kanssa hyvin tai kohtuullisen hyvin. Kenttätason yhteistyö oli ongelmaton ja yhteistyö venäläisten psykologien kanssa nostettiin esiin positiivisessa mielessä olosuhteista huolimatta noin puolessa vastauksista. Yhteistyön harjoittelu hotellisortumaharjoituksen osalta ei välttämättä ollut realistista, mutta johti verkostoitumiseen ja ymmärrykseen venäläisten psykologien toiminnan perusteista. Kieliongelmat mainittiin tässäkin yhteydessä venäläisten kanssa toimiessa. Harjoituksen seuraaminen kollegojen ja sidosryhmien kanssa, havainnointi ja keskustelu koettiin oman työn kannalta antoisaksi.

Kysymys keskeisimmistä yhteistyön harjoitteluun liittyvistä havainnoista Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksen hotellisortumaharjoituksen perusteella, jotka tulisi ottaa huomioon kansallisissa varautumissuunnitelmissa tarjosi eritasoisia näkökulmia. Vastaukset vaihtelijat liittyen vastaajan edustamaan organisaatioon ja työtehtävään siellä.

Hotellisortumaharjoitukseen osallistuneiden suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien mukaan naapurimaiden harjoitustavoitteet tulisi olla tiedossa kaikilla toimijoilla jo ennen harjoitusta ja naapurimaiden kanssa tulisi sopia ne yhteistyön erityiskohteet, joiden harjoitteluun tullaan keskittymään ja joita tullaan testaamaan tulevassa harjoituksessa. Jokaisen kansallisen organisaation edustus suunnitteluvaiheessa nähtiin tärkeäksi, jotta tavoitteet tulisivat yhteisesti huomioiduksi. Suomen ja Venäjän kahdenvälinen lääkinnän sopimuksen puuttumisen osalta esitettiin toivomus sen asettamisesta tärkeäksi tavoitteeksi jatkokehityksessä. Suomalaisten tulisi jatkossa tunnistaa selkeämmin oma kokonaisroolinsa harjoituksissa ja samoin yksilötasolla oma rooli ja tehtävänanto tulisi olla tarkemmin tiedossa jo ennen harjoitusta. Hotellisortumaharjoituksessa oli tarkoituksena harjoitella arviointitieteen toimivuutta, mutta käytännössä keskityttiin peruskenttätöihin suuronnettomuustilanteissa. Ulkoministeriö tulee jatkossa ottaa tarkemmin huomioon harjoituksessa ja suunnitelmissa, koska heillä on paljon käytännönvastuita pelastustilanteissa. Tiedotuksen huomiointi tulisi jatkossa nostaa esiin onnettomuus- ja pelastustilanteissa.

9.4 Lääkinnällisen valmiuden haasteet

Kuten edellä on mainittu, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) rooli on ollut lääikinnällisen evaluoinnin ja evakuaatiotarpeen määrittely sekä tarvittavan evakuoinnin

järjestäminen. Toimintaan on kiinteästi liitettynä psykososiaalisen tuen toiminta lääkintään integroituna.

Vastauksissa tuotiin esiin, että toiminta hotellisortumaharjoituksessa keskittyi kyseisellä toiminta-alueella toimimiseen lääkinnän tukena, yhdessä venäläisten ja norjalaisten kanssa. Tilanne koettiin epärealistiseksi, koska alkuvaiheen pelastustehtäviin ei todellisuudessa Suomesta olisi käytännössä voitu osallistua. Toiminnan olisi tullut keskittyä sairaalaorganisaatioiden välille muodostettavaan linkkiin ja siinä evakuaatiotiimillä olisi ollut tärkeä tehtävä. Positiiviseksi koettiin, että suomalaisten ryhmän johtajana oli venäjän kieltä hallitseva lääkäri.

Lisäksi lääkintäryhmän ja psykososiaalisen tuen yhteistyö onnettomuuspaikalla onnistui hyvin ja jopa ongelmitta useammankin vastaajan mukaan. Harmillisena koettiin, ettei kenttätason yläpuolinen organisaatioyhteistyö ei ollut testattavissa tämän kertaisessa hotellisortumaharjoituksessa, tästä esimerkkinä sairaaloiden tai ministeriöiden välinen yhteistyö.

Keskeisimpänä tuotiin esiin huoli siitä, että Suomen ja Venäjän väliltä puuttuu kahdenvälinen lääkinnän sopimus ja se tulisikin asettaa tärkeäksi tavoitteeksi jatkokehityksessä. Barentsin sopimus koskee pelastustointia, eikä vastaajan mukaan lääkinnän osuutta ole siinä huomioitu riittäväällä laajuudella. Ehdotuksena oli, että asia olisi ratkaistavissa ministeriöiden tuella siten, että toimivat sairaalakontaktit muodostetaan Helsingin yliopistollisen keskussairaalan, HYKS, (erityisesti Töölön sairaalan) ja ainakin Pietarin sekä Petroskoin traumakeskusten välille. Edellä mainitulle ehdotukselle ei nähty poliittista tai muuta estettä ja se tuotiin esiin hyvänä tapana lisätä kahdenkeskistä luottamusta. Tämän tasoinen yhteistyö tulisi olla hyvin suunniteltua ja sovittua, huomioon ottaen suurienkin turistiryhmien liikkuminen lähialueilla Venäjällä ja päinvastoin venäläisten ryhmien liikkuminen Suomessa. Toimiva sairaalaverkosto Suomen ja Venäjän välillä pystyy edistämään tilanteen hoitoa ja potilassiirtoja Venäjän suuntaan.

10 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa sosiaali ja terveydenhuoltoalan näkökulmasta keskeisiä kehittämiskohteita Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyen ja tämän kautta tuottaa kehittämis ehdotukset sosiaali- ja terveysministeriölle. Kehittämis ehdotukset toimivat suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuolto sektorin pohjana yhteistyön kehittämiselle valmistautuessa tuleviin Barents Rescue -pelastusharjoituksiin ja erityisesti seuraavaan Ruotsissa vuonna 2019 järjestettävään harjoitukseen.

10.1 Asiantuntijan näkemykset kehittämiskohteista

Asiantuntijahaastattelu suunniteltiin jatkoksi alustavien kehittämisehdotusten kommentoinnille ja lopullisten kehittämisehdotusten muodostamiselle. Käytännön syistä kommentteja alustavaista tutkimustuloksista ja kehittämisehdotuksista pyydettiin sähköpostitse sosiaali- terveysministeriön valmiusyksikön valmiusjohtajalta. Asiantuntijakommentoinnin tarkoituksena oli tutkimustulosten vahvistaminen ja tutkimusaineiston täydentäminen. Kommentointipyynnön pohjana oli halu selvittää vastauksia ja tuloksia sekä tarve syventää saatuja tietoja. Keskiössä oli tutkimustulosten sijoittaminen laajempaan kontekstiin ja erikoistietämyksen yhdistäminen saatuihin tuloksiin. Asiantuntijan vastausten analysoinnin kautta päästiin muodostamaan lopulliset johtopäätökset ja tämän työn perimmäisenä tarkoituksena olleet kehittämisehdotukset.

Tutkimustuloksista tehty yhteenveto esiteltiin asiantuntijalle sähköpostitse. Asiantuntijan kommentteja pyydettiin teemoittan seuraavan kysymyksen kautta: “Millaisia kehittämisehdotuksia tulokset sinussa herättävät ja miksi?” Näin asiantuntijalle tarjottiin mahdollisuus mahdollisimman kokonaisvaltaiseen kommentointiin. Yhteenvedon sisältämät teemat olivat valmistautuminen, yhteistyö ja lääkinnällisen valmiuden haasteet. Näistä teemoista kaksi ensimmäistä pohjautuivat kyselylomakkeen kysymysasetteluun ja vastauksiin; lääkinnällisen valmiuden haasteet olivat puhtaasti aineistolähtöinen teema.

Asiantuntijan kommentit kohdentuivat erityisesti suomalaisten ja venäläisten väliseen yhteistyöhön ja sen harjoittelun tarpeeseen. Hänen mukaansa haasteen yhteistyön kehittämiselle tuo venäläisen ja suomalaisen johtamisjärjestelmän eroavuudet. Venäläisten järjestelmä perustuu vahvaan Moskovan hätätilaministeriön koordinoimaan keskusjohtoon, kun taas suomalaisessa mallissa tilannejohto on paikallisilla viranomaisilla.

Erilaiset johtamisjärjestelmät ei muuta sitä tosiseikkaa, että onnettomuustilanteissa on tärkeintä hoitaa itse tilannetta ja tätä on ensiarvoisen tärkeää harjoitella yhdessä. Asiantuntija kiinnitti myös huomiota mutkattomiin henkilökohtaisiin yhteyksiin sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden välillä, minkä kautta voidaan varmistaa omalta osaltaan nopeaa toimintaa. Tämän lisäksi asiantuntija pohti tarvetta kehittää yhteistyösopimuksia kahdenvälisesti venäläisten kanssa pelastusalan sopimuksen alasopimuksena. Tämän kautta olisi yhteistyölle mahdollista saada tarvittaessa riittävä tuki Moskovasta.

10.2 Kehittämisehdotukset tulevien Barents Rescue -pelastusharjoitusten yhteistyön sujuvoittamiseksi

Tutkimustulosten analysoinnin ja asiantuntijakommentoinnin pohjalta keskeisimmät yhteistyön harjoitteluun liittyvät kehittämisehdotukset kytkeytyvät hyvien henkilökohtaisten

suhteiden ja sopimusten kehittämiseen. Barents Rescue -pelastusharjoitusten osalta olisi suomalaisten sosiaali- ja terveydenhuollon osallistujien keskittyttävä **hyvien henkilökohtaisten suhteiden luomiseen venäläisiin toimijoihin sekä kahdenvälisten yhteistyösopimusten kehittämiseen venäläisten kanssa.**

Hyvät henkilökohtaiset suhteet vaativat pitkäaikaista sitoutumista ja tässä korostuu pitkäjänteinen osallistumien pelastusharjoitusten kaikkiin eri vaiheisiin alkaen suunnittelusta ja päättyen evaluaatioon. Tästä syystä Barents Rescue -pelastusharjoitusten valmisteluun ja osallistumiseen tulisi sitouttaa tietyt avainhenkilöt sosiaali- ja terveydenhuoltoalalta. Suomalaisten oma aktiivisuus on tärkeää hyvien henkilökohtaisen suhteiden muodostamisessa ja ylläpidossa. Valtosen (2010) mukaan turvallisuuden osalta keskiössä on yhteistyötä edeltävä ja sen tekemistä tukeva verkostoituminen ja tämä pätee varmasti myös Barents Rescue -pelastusharjoituksissa toimimiseen. Huomion arvoista on, että vuoden 2017 Barents Rescue -pelastusharjoituksessa oli suomalaisista sosiaali- ja terveydenhuollon osallistujista 1/3 ensikertalaisia. Tämä korostaa tiettyjen avainhenkilöiden sitoutumisen tarvetta näihin harjoituksiin, sosiaali- ja terveydenhuoltoalan osallistujien kokonaismäärän ollessa suhteellisen pieni. Venäläisten laatimassa International Exercise Report - Barents Rescue 2017 -raportissa ehdotetaan myös, että tulevassa Barents Rescue 2019 -pelastusharjoituksessa ja sen suunnittelussa tulisi ottaa mukaan riittävä määrä edellisiin Barents Rescue -pelastusharjoituksiin osallistuneita henkilöitä. Tämän kautta varmistetaan paremmin kokemusten vertailun ja keräämisen mahdollisuus. (The Barents Euro-Arctic Region 2017b, 45.)

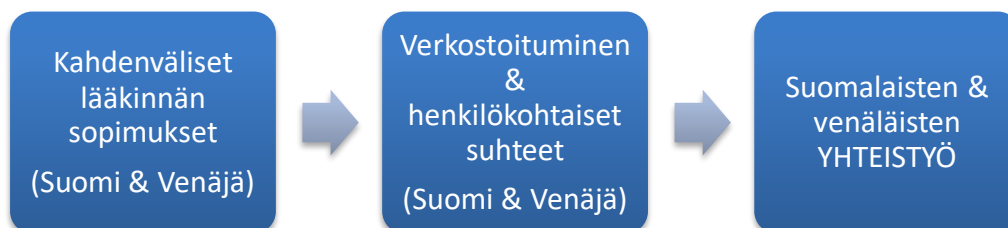
Heusala, Taitto & Valtonen (2007, 72) korostavat viranomaisyhteistyöhön liittyen hyvien yhteisten käytäntöjen tärkeyttä ja niiden ehdotonta hyötyä missä tahansa yhteiskunnassa, osuvasti ilmaistuna ”Yhteyksiä on myöhäistä luoda, kun niitä tarvitaan”. Hyvät henkilösuhteet tulee nähdä yhtenä kriteerinä hyvälle viranomaisyhteistyölle. Muita tärkeitä kriteerejä hyvien henkilösuhteiden lisäksi ovat asiakaslähtöisyys, yhteiset arvot, yhteiset tavoitteet, yhteinen koulutus, yhteinen suunnittelu, yhteinen tilannekuva, toiminnan laadun tarkkailu sekä yhteistyön säännöllisyys (Heusala ym. 2007, 74). Yhteistyö perustuu sopimukseen, mutta yhteistyön edellytyksenä on verkostoituminen ja hyvät henkilökohtaiset suhteet.

Kansalliset ja kansainväliset sopimukset toimivat pohjana Barents Rescue -pelastusharjoituksille. Barentsin euroarktisen alueen maiden hallitusten vuonna 2008 solmima sopimus pelastusyhteistyöstä on lähtökohtaisesti parantanut yhteistyötä. Ensihoidon osalta Suomen, Ruotsin ja Norjan välillä on myös vuonna 2011 solmittu sopimus rajayhteistyöstä. Tämä sopimus pohjaa yhteispohjoismaiseen terveydenhuollon puitesopimukseen vuodelta 2002. (Salomaa 2015, 149-151). Sopimukseen liittyvää yhteistyötä tarvitaan, koska

yhteistyövalmius perustuu sopimukseen ja näitä yhteistyösopimuksia on myös tarpeellista päivittää aika ajoin.

Jatkokehityksen kannalta Suomen ja Venäjän väliltä puuttuva kahdenvälinen lääkinnän sopimus olisi nähtävä elintärkeänä kehittämiskohteena. Myös venäläisten laatima International Exercise Report - Barents Rescue 2017 nostaa esiin lainsäädännölliset ongelmat esiin korjausehdotuksissaan (The Barents Euro-Arctic Region 2017b, 45-46). Tutkittavana ongelmana tuodaan esiin ulkomaalaisen henkilöstön tarjoama ensiapu ja -hoito Venäjän Federaation alueella. Venäläiset ehdottavat, että tämän kysymyksen käsittely tulisi aloittaa liittovaltion tasolla. Barents Rescue 2015 -pelastusharjoituksen evaluaatioraportissa tuodaan esiin, että lääkinnällisen evakuaation osalta huomiota tulisi kiinnittää sairaaloiden ja paikan päällä olevien lääketieteen toimijoiden välillä. (The Barents Euro-Arctic Region 2015, 26-28.) Huomion arvoista on, että venäläiset turistit liikkuvat Suomen puolella ympäri vuoden, samoin kuin suomalaiset turistit vastaavasti Venäjän puolella. Vuonna 2017 venäläiset tekivät yhteensä 3 128 000 matkaa Suomeen ja venäläiset ovatkin Suomen matkailun suurin ulkomainen matkailijaryhmä (Visit Finland 2018, 11). Tilastokeskuksen (2018) mukaan vuonna 2017 suomalaiset tekivät 410 000 vapaa-ajan matkaa Venäjälle.

Lopullisten kehittämisehdotusten ja tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen sekä taustakirjallisuuden perusteella kahdenväliset lääkinnän sopimukset muiden sopimusten rinnalla Suomen ja Venäjän välillä toimivat ensisijaisen tärkeänä pohjana yhteistyölle. Näiden kahdenvälisen lääkinnäsopimusten myötä mahdollistuu verkostoituminen asianomaisten venäläisten henkilöiden kanssa ja sen myötä henkilökohtaisten suhteiden luominen venäläisiin avainhenkilöihin. Tämän tutkimuksen ja asiantuntijakommenttien valossa suomalaisten ja venäläisten yhteistyön kehittyminen ja paraneminen sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilla Barents Rescue -pelastusharjoitusten viitekehyksessä edellyttää kahdenvälisen lääkinnän sopimusten solmimista sekä verkostoitumista ja henkilökohtaisten suhteiden luomista venäläisiin toimijoihin. Oheinen malli (kuvio 9.) havainnollistaa edellä mainittua pohjaa yhteistyölle. Venäläisen yhteiskunnan tuntemus ja erityisesti venäjän kielen taito nousivat esiin yhteistyön tekemistä edesauttavina tekijöinä tässä tutkimuksessa.

Kuvio 9: Sopimukset ja hyvät henkilökohtaiset suhteet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön pohjana suomalaisten ja venäläisten välillä.

Jotta todellisessa onnettomuustilanteessa päästään yhteistyön tekemiseen, tulisi myös kansainvälisen Barents Rescue -pelastusharjoittelun keskiössä näkyä järjestävän maan päämääränä oleva harjoittelu avun vastaanottamisesta ja osallistuvien maiden osalta avun tarjoamisesta. Avun tarjoamisessa ja vastaanottamisessa korostuu sopimusten ja säädösten tärkeys ja siten itse harjoitustilanne ja yhteistyön harjoittelu ei voi olla realistinen ilman todellisuuteen pohjautumista.

Tässä tutkimuksessa kuultiin kaikkia hotellisortumaharjoitukseen osallistuneita suomalaisia sosiaali- ja terveydenhuollon edustajia. Vastauksissa kuvastui halu Barents Rescue -pelastusharjoitusten ja niistä saadun hyödyn parantamiseen. Samoin vastauksista heijastui selkeä tarve antaa palautetta erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon osalta, vaikka Barents Rescue -pelastusharjoituksista on kerätty palautetta yleisellä tasolla kansalliseen raportointiin. Opinnäytetyön tuloksiin pohjautuen olisi suositeltavaa, että suomalainen sosiaali- ja terveydenhuoltosektori kävisi kansallisesti oman palautekeskustelun ja suorittaisi kyselypohjaisen arvioinnin Barents Rescue -pelastusharjoitusten jälkeen kaikkien osallistujien kesken. Näin kaikki osallistujat pääsisivät jakamaan näkemyksensä ja keskustelun tai kyselyn pohjalta olisi mahdollista dokumentoida niin onnistumisia kuin epäonnistumisiakin edesauttamaan yhteistyön kehittämistä ja siinä kehittymistä. Ilman harjoitusdokumentaatiota ei ole mahdollista kehittyä.

Heusala, Taitto & Valtonen (2007) tuovat esiin oppivan organisaation kyvyn luoda uutta. Hyvien käytäntöjen huomioimisen ja niiden dokumentointi on tulevaisuuden tapa oppia niin omasta kuin muidenkin toiminnasta. ”Jos emme halua olla myös jatkossa parempia, emme ole enää hyviä”. (Heusala ym. 2007, 74.) Tämän perusteella palautekeskustelu ja/ tai erillisen palautteen kerääminen suomalaisilta sosiaali- ja terveydenhuollon edustajilta on perusteltua Barents Rescue -pelastusharjoitusten jälkeen, koska palautteen analysointi ja tiedon jakaminen osallistujille olisi tärkeää oppimisen näkökulmasta. Toiminnan uudistaminen vaatii itsestäänselvyyksien kyseenalaistamisen ja tämä ei aina ole helppoa (Toikko & Rantanen 2009,

174). Sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien kiinnostus osallistua tähän tutkimukseen oli kiitettävää ja uskoisin, että tästä joukosta löytyy myös innostusta toiminnan systemaattiseen kehittämiseen ja uudistamiseen. Työyhteisöjen ja osaamisen kehittämisen asiantuntija Leenamajja Ojala (2016) kiteyttää oppivan organisaation näkökulmasta tärkeän seikan: ”Yhteinen ajattelu on paljon tehokkaampaa kuin asioiden pohtiminen yksin.”

Henkilökohtaisesti opinnäytetyöntekijää jäi kiinnostamaan mahdollisuus oppimiseen hyvien käytäntöjen kautta (Taitto 2007, 4). Tällä hetkellä ajankohtainen aihe, Learning from Excellence (LfE) -konsepti, erinomaisesta oppiminen on Suomessa jalkautumassa ensihoidon kenttätöihin ja siinä tavoitteena on saada hyvä palaute poikimaan oppimista hyvistä käytänteistä (Jyrkkänen 2018, 16-18). Oppiminen erinomaisten suoritusten pohjalta verrattuna tavanomaisen virheiden etsimisen sekä haittatapahtumien välttämisen lisäksi voisi tuoda lisäarvoa yhteistyön harjoitteluun ja sen kehittämiseen myös Barents Rescue -pelastusharjoitusten yhteydessä. Erinomaisen oppimisen tavoitteena on tunnistaa, arvostaa, opiskella sekä oppia nimenomaan erinomaisesti tehdyistä suoritteista. Tähtäimessä on potilasturvallisuuden parantaminen sekä työntekijän motivaation nostaminen. Erinomaisesta oppimisen ydinkysymykset ovat: Mitä tehtiin erinomaisesti? Miten tätä toimintaa voidaan hyödyntää jatkossakin? (Partanen 2018.) Tarkoituksena on pohtia mitä erinomaisesti tehdystä työstä voitaisiin oppia ja mahdollisesti hyödyntää koko organisaation näkökulmasta. Kansainvälisen yhteistyön ja sen harjoittelun näkökulmasta todellisuuteen perustuvat hyvät käytänteet voisivat toimia avaimena verkostoituminen syventymiseen Valtosen (2010, 248) mukaisesti yhteensovittamisen ja yhteistoiminnan kautta yhteistyöhön.

11 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hotellisortumaharjoituksen arviointiin liittyvä kyselylomake esiteltiin suomalaisille sosiaali- ja terveydenhuollon edustajille suullisesti. Kyselylomakkeen esittelyyn ja siihen vastaamiseen varattu ajankohta oli Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen jälkeen Suomen delegaation palatessa linja-autolla Petroskoista Suomeen. Muutama henkilö palautti kyselylomakkeen sovittuun sähköpostitse. Vastajia informoitiin ennen kyselylomakkeeseen vastaamista, siitä mihin tietoa kerätään ja mihin saatua tietoa käytetään, samoin mikä on tämän opinnäytetyön tarkoitus. Vastajien yksilöllisyys ja erityisesti heidän nimettömyys on huomioitu, koska kyseessä on suhteellisen pieni vastaajajoukko. Kerätty tieto on pysynyt luottamuksellisena koko tutkimuksen ajan. Kyselyyn vastasivat kaikki kohderyhmään kuuluvat, mutta ketään ei ole painostettu vastaamaan siihen. Kyselylomake oli mahdollista palauttaa myös postitse muutaman viikon sisällä Barents Rescue 2017 -pelastusharjoituksen päättymisestä. Tulosten analysointi on tehty erityistä tarkkuutta ja huolellisuutta noudattaen, samoin työn yleinen julkistettavuus on varmistettu asianomaisilta henkilöiltä ennen julkaisua.

Tämän opinnäytetyön myötä havainnollistui termien täsmällisen tulkinnan tärkeys ja haastavuus. Valtosen (2010, 34) tavoin tämän opinnäytetyön tekijää jäi askarruttamaan yhteistoimintaan vaikuttavien taustatekijöiden syvempi ymmärtäminen. Tämä tutkimus ei pyrkinyt löytämään yhtä ainoaa totuutta tutkimuskysymykseen, vaan kartoitti alustavasti Barents Rescue -pelastusharjoitusten yhteistyön mahdollisia haasteita ja kehittämiskohteita. Viranomaisten ja yhteiskunnan muiden toimijoiden yhteistyö Barentsin alueella tarjoaa useille tieteenaloille ulottuvaa tutkittavaa. Barentsin alue on itsessään sekä monimuotoinen että ainutlaatuinen ja yhteistyö voidaan nähdä tämän laajan, hajanaisesti asutetun alueen kehittymisen ehtona nyt ja tulevaisuudessa.

Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen perusjoukko on pieni, joten esimerkiksi yleistettävyyteen tulee suhtautua kriittisesti. Menetelmätriangulaation avulla on pyritty parantamaan tulosten luotettavuutta. Asiantuntijakommentoinnin tärkeimpänä tehtävänä on ollut kartoittaa Barents Rescue -pelastusharjoituksiin liittyviä kehittämiskohteita. Tässä keskeisessä tehtävässä on tavoite saavutettu ja kehittämiskohteet on nimetty, tämän lisäksi kehittämisehdotukset ovat linjassa muuhun tutkimukseen sekä teoreettiseen viitekehukseen. Barents Rescue -pelastusharjoitusten osalta sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyötä olisi mielekästä jatkossa tutkia ja kartoittaa niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Lopuksi sydämelliset kiitokset Pekka Koskinen, Olli Haikala ja Hannu Rantanen. Apunne ja tukenne tämän opinnäytetyön osalta on ollut korvaamatonta!

Lähteet

- Ekman, S. 2015. Suuronnettomuuden määritelmä. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) 2015. Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 10-12.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5. Painos. Tampere: Vastapaino.
- Fagel, M. J. 2014. Crisis Management and Emergency Planning - Preparing for Today's Challenges. Boca Raton, FL: CRC Press.
- Haikala, O. 2015a. Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 30-31.
- Haikala, O. 2015b. Sosiaali- ja terveysministeriön varautuminen erityistilanteisiin ulkomailla. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 152-153.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Jyrkkänen, V. 2018. Erinomaisuuksia esitellään Varsinais-Suomessa. Systole - ensihoidon erikoislehti. 4/2018, 16-18.
- Kananen, J. 2011, Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananoja, A. 2001. Esipuhe suomalaisille lukijoille. Teoksessa Robson, C. Käytännön arvioinnin perusteet. Helsinki: Tammi, 5-7.
- Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimus metodeihin II. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70-85.
- McCreight, R. 2011. An introduction to emergency exercise design and evaluation. Lanham: Government Institutes.
- Metsämuuronen, J. 2006. Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät - Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. 3. painos. Helsinki: Sanoma Pro.
- Phelps, R. 2010. Emergency Management Exercises: from response to recovery, everything you need to know to design a great exercise. San Francisco: Chandi Media.
- Riihelä, K. 2015. Valmiussuunnittelun lainsäädännön perusteet. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 24-28.
- Saarela-Kinnunen, M. & Eskola, J. 2010. Tapaus ja tutkimus = Tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimus metodeihin I. 3., uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 189-199.
- Salomaa, E. 2015. Suuronnettomuusvalmius ja naapurimaiden välinen yhteistyö. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 149-151.

Senge, P., Kleiner, A., Roberts, C., Ross R. & Smith, B. 1998. The Fifth Discipline Fieldbook: Strategies and Tools for Building a Learning Organization. Lontoo: Nicholas Brealey.

Silfast, T. 2015. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin varautuminen erityistilanteisiin ulkomailla. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 153-154.

Stake, R. 1995. The art of case study research. Thousand Oaks, CA: Sage.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 2. painos. Tampere: Tampereen University Press.

Tuominen, P. 2015. Suuronnettomuus ulkomailla. Teoksessa Castrén, M., Ekman, S., Ruuska, R. & Silfast, T. (toim.) Suuronnettomuusopas. 3., uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 146-149.

Valli, R. 2010. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 3. Painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 103-127.

Vastamäki, J. 2010. Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. 3. Painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 128-140.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Sähköiset lähteet

Eriksson, P. & Koistinen, K. Monenlainen tapaustutkimus. 2014. Kuluttajatutkimuskeskus - Tutkimuksia ja selvityksiä. Viitattu 3.4.2018.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/153032>

Heusala, A-L., Taitto, P. & Aaltonen, V. Viranomaisyhteistyö - hyvät käytännöt. Pelastusopisto. Viitattu 15.5.2018.
<https://docplayer.fi/10503209-Viranomaisyhteistyoyhyvat-kaytannot.html>

Homeland Security. 2013. Homeland Security Exercise and Evaluation Program (HSEEP). Viitattu 20.10.2017.
https://www.fema.gov/media-library-data/20130726-1914-25045-8890/hseep_apr13_.pdf

Huoltovarmuuskeskus. 2018. Sanasto. Viitattu 17.4.2018.
<https://www.huoltovarmuuskeskus.fi/sanasto/#v/>

Kokonaisturvallisuuden sanasto, 2017. Sanastokeskus TSK. Helsinki. Viitattu 1.4.2018.
http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Kokonaisturvallisuuden_sanasto_2.pdf

Laakso, K. & Ahokas, I. 2013 Viranomaiset ja elinkeinoelämä samassa veneessä - Miten parannamme tiedonkulkua suuronnettomuustilanteissa ja niihin varautumisessa? Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 1.4.2018.
https://www.utu.fi/fi/yksikot/ffrc/julkaisut/tutu-julkaisut/Documents/Tutu_2013-1.pdf

Laakso, K. 2014. Management Of Major Accidents - Communication Challenges And Solutions In The Preparedness And Response Phases For Both Authorities And Companies. Akateeminen väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu. Viitattu 24.9.2018.
<http://www.utupub.fi/handle/10024/98496>

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap. 2017. Report on the Swedish chairmanship in the Barents Joint Committee on Rescue Cooperation under 2016. Viitattu 21.4.2018.
https://www.barentsinfo.fi/beac/docs/WG_Rescueandcooperation.pdf/

Otala, L. 2016. Oppiva organisaatio elää uutta nousua. Uusikaiku - valtion työelämän kehittämisen kohtauspaikka. Viitattu 21.10.2018.
<http://uusikaiku.valtiokonttori.fi/leenamaija-otala-oppiva-organisaatio-elaa-uutta-nousua/>

Partanen, M. 2018. Learning from Excellence - opitaan erinomaisesta. Systole - ensihoidon erikoislehti. Viitattu 15.10.2018.
<http://www.systole.fi/index.php/416-lfe>

The Barents Euro-Arctic Region. 2010. Barentsin yhteistyö. Viitattu 23.10.2017.
https://www.barentsinfo.fi/beac/docs/barents_info_finnish_november2010.pdf/

The Barents Euro-Arctic Region. 2013. Barents Rescue 2013 Evaluation - Barents Rescue 2013 Norway. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap. Viitattu 7.1.2018.
<http://www.dsbinfo.no/DSBno/2014/Rapport/BarentsRescueEvaluation/#/>

The Barents Euro-Arctic Region. 2015. Barents Rescue Exercise Finland 2015 - Evaluation Report. Viitattu 17.10.2017.
http://www.pelastustoimi.fi/download/68586_BR_15_Evaluation.pdf?942dcc010f5bd488/

The Barents Euro-Arctic Region. 2017a. Barents Joint Manual. Cooperation within the field of Emergency, Preparedness and Response in the Barents Euro-Arctic Region. Viitattu 11.11.2017.
https://www.barentsinfo.fi/beac/docs/Barents_Joint_Manual_updated_December_2017.pdf/

The Barents Euro-Arctic Cooperation. 2018a. Viitattu 11.11.2017.
<https://www.barentscooperation.org/en/About/>

The Barents Euro-Arctic Cooperation. 2018b. Viitattu 11.11.2017.
<https://www.barentscooperation.org/en/Working-Groups/BEAC-Working-Groups/Rescue-Cooperation/>

Tilastokeskus. 2018. Suomalaisten matkailu. Ulkomaan vapaa-ajanmatkat lähialueille 2015-2017 ja vuosimuutos. Viitattu 4.8.2018
http://www.stat.fi/til/smat/2017/smat_2017_2018-03-29_tau_009_fi.html

Turvallisuus- ja puolustusasian komitean sihteeristö. 2012. Varautuminen ja jatkuvuudenhallinta kunnassa. Viitattu 17.4.2018.
https://www.defmin.fi/files/2088/Varautuminen_ja_jatkuvuudenhallinta_kunnassa_fi.pdf

Ulkoministeriö. 2018. Arktinen yhteistyö. Barents-yhteistyö. Viitattu 23.9.2018.
<https://um.fi/barents-yhteistyö>

Ulkoministeriö. Edustojen konsulipalvelut. 2018. Viitattu 12.2.2018.
<https://um.fi/edustustot>

United Nations. 2009 Global Assessment Report on Disaster Risk Reduction. Risk and poverty in a changing climate. Invest today for a safer tomorrow. Viitattu 2.10.2018.
<https://www.preventionweb.net/english/hyogo/gar/report/index.php?id=9413>

United Nations Office for Disaster Risk Reduction. UNISDR Annual Report 2017. Viitattu 2.10.2018.
https://www.unisdr.org/files/58158_unisdr2017annualreport.pdf

University of Lapland. 2018. Arctic Centre: Arctic Region. Viitattu 5.10.2018.
<https://www.arcticcentre.org/EN/communications/arcticregion/Maps/Barents>

Valtonen, V. 2010. Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta. Akateeminen väitöskirja. Maanpuolustuskorkeakoulu. Viitattu 6.1.2018.
<https://core.ac.uk/download/pdf/39944303.pdf>

Visit Finland. 2018. Visit Finland matkailijatutkimus 2017. Business Finland, Visit Finland : Helsinki. Viitattu 20.7.2018.
<http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2018/06/T2018-Visit-Finland-matkailijatutkimus-2017.pdf?dl>

Julkaisemattomat lähteet

Hirvensalo, E. 2017. Barents Rescue Exercise 2017, evaluointi. Sähköpostiviesti 30.8.2017.

The Barents Euro-Arctic Region. 2017b. International Exercise Report "Barents Rescue 2017" Republic of Karelia (Russian Federation) September 5-7 2017. The Barents Euro-Arctic Region. Viitattu 1.4.2018.

Lääkinnän valmiussuunnitelma. 2017. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Viitattu 15.2.2018.

Rantanen, H. 2017. Kommentteja evaluoinnista ja Barents Rescue -harjoituksista. Sähköpostiviesti 26.7.2017.

Valmiusohje. 2017. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri. Viitattu 15.2.2018.

Vikström, R. 2017. Barents Rescue Exercise 2017, evaluointi. Sähköpostiviesti 22.8.2017.

Lait ja Asetukset

Laki aluehallintovirastoista (896/2009)

Terveysturvallisuuslaki (1326/2010)

Turvallisuustutkintalaki (525/2011)

Valmiuslaki (1552/2011)

Kuviot

Kuvio 1: Verkostoitumisesta yhteistyöhön (Valtonen 2010, 248 mukailten).....	10
Kuvio 2: Barentsin alue (University of Lapland: Arctic Centre 2018).....	14
Kuvio 3: Hotellisortumaskenaario 6.9.2017: Hotellipaloharjoitusosio kuvassa vasemmalla ja hotellisortumaharjoitusosio oikealla (kuva: S. Vainionpää).	17
Kuvio 4: Toimintamalli onnettomuustilanteessa HUS:n ulkopuolella (HUS Lääkinnän valmiussuunnitelma 2017, 25).....	19
Kuvio 5: Evaluaatio suunnitteluprosessin osana (HSEEP 2013, 1-2).....	23
Kuvio 6: Muutostyön prosessin kuvaus (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 23 mukailten).26	
Kuvio 7: Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 24 mukailten).....	28
Kuvio 8: Tapaustutkimuksen vaiheet (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 54 mukailten). .31	
Kuvio 9: Sopimukset ja hyvät henkilökohtaiset suhteet sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön pohjana suomalaisten ja venäläisten välillä.	44

Liitteet

Liite 1: Kyselylomake	53
-----------------------------	----

Liite 1: Kyselylomake

BARENTS RESCUE EXERCISE 2017

6.9.2017 JÄRJESTETYN HOTELLISORTUMAHARJOITUKSEN EVALUAATIO

Merkitse rastilla (☒) parhaiten sinua kuvaava vaihtoehto

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuolesi
 - Nainen
 - Mies

2. Ikäsi _____ vuotta

3. Korkein suorittamasi koulutusaste
 - Perusaste
 - Toinen aste
 - Erikoisammattitutkinto
 - Ammattikorkeakoulu
 - Tiedekorkeakoulu
 - Ylempi korkeakouluaste
 - Tutkijakoulutusaste

4. Edustamasi organisaatio Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksessa
 - Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri
 - Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystys
 - Ulkoministeriö
 - Muu, mikä? _____

5. Keskeisin roolisi Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksessa
 - Ohjausryhmän jäsen
 - Suunnitteluryhmän jäsen
 - Tilannejohtaja
 - Toimija
 - Roolipelaaja
 - Observoija
 - Evaluoija

6. Aiemmat osallistumisesi Barents Rescue -pelastusharjoituksiin:
_____ kertaa

7. Osallistuitko Barents Rescue 2017 -pelastusharjoitusta edeltäviin suunnittelukokouksiin (Main Planning Conference & Final Planning Conference) Venäjällä?
 - Kyllä, osallistuin kumpaankin
 - Kyllä, osallistuin toiseen
 - En osallistunut kumpaankaan

8. Osallistuitko Barents Rescue 2017- pelastusharjoitusta edeltäviin kansallisiin suunnittelukokouksiin Suomessa?
 - Kyllä, osallistuin kahteen tai useampaan
 - Kyllä, osallistuin yhteen
 - En osallistunut lainkaan

**MITEN HYVIN SEURAAVAT VÄITTÄMÄT PITÄVÄT MIELESTÄSI PAIKKANSÄ BARENTS
RESCUE 2017 HOTELLISORTUMAHARJOITUKSEN OSALTA:**

9. Hotellisortumaharjoitus oli realistinen

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

en osaa sanoa

10. Hotellisortumaharjoitus eteni loogisesti

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

en osaa sanoa

11. Hotellisortumaharjoitusta johdettiin aktiivisesti

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

en osaa sanoa

12. Tilannekuvan ylläpito oli helppoa hotellisortumaharjoituksessa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

en osaa sanoa

13. Hotellisortumaharjoituksen liittyvä ajankäyttö oli tehokasta

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

en osaa sanoa

14. Eri ammattiryhmien osallistuminen oli huomioitu hotellisortumaharjoituksessa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

15. Oma roolini hotellisortumaharjoituksessa oli minulle selvä

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

16. Hotellisortumaharjoituksen harjoitusmuoto tuki omaa ammatillista osaamistani

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

17. Yhteistyön tekeminen hotellisortumaharjoituksessa oli sujuvaa suomalaisten toimijoiden kanssa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

18. Yhteistyön tekeminen hotellisortumaharjoituksessa oli sujuvaa venäläisten toimijoiden kanssa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

19. Hotellisortumaharjoitus mahdollisti edustamani alan toimintamallien testaamisen oman organisaationi sisällä

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

20. Hotellisortumaharjoitus mahdollisti edustamani alan toimintamallien testaamisen kansallisten toimijoiden kanssa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

21. Hotellisortumaharjoitus mahdollisti edustamani alan toimintamallien testaamisen venäläisten toimijoiden kanssa

- täysin samaa mieltä*
- jokseenkin samaa mieltä*
- ei samaa eikä eri mieltä*
- jokseenkin eri mieltä*
- täysin eri mieltä*

- en osaa sanoa*

22. Millaisen yleisarvosanan antaisit Barents Rescue 2017- pelastusharjoituksen hotellisortumaharjoituksen kokonaisuunnistumiselle sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta?

- Erinomainen*
- Hyvä*
- Tyydyttävä*
- Huono*
- Erittäin huono*

- en osaa sanoa*

AVOIMET KYSYMYKSET

Kirjoita vastauksesi kysymysten alle, tarvittaessa voit jatkaa paperin toiselle puolelle

- 23. Mitä keskeisiä lähtökohtia edustamallasi organisaatiolla on ollut, kun päätös osallistumisesta Barents Rescue 2017- pelastusharjoitukseen on tehty?**

- 24. Millaisia valmistelevia toimenpiteitä edustamassasi organisaatiossa tehtiin ennen Barents Rescue 2017- pelastusharjoitusta?**

- 25. Miten valmistautuminen Barents Rescue 2017- pelastusharjoitukseen mielestäsi sujui omissa organisaatiossasi?**

- 26. Miten valmistautuminen Barents Rescue 2017- pelastusharjoitukseen mielestäsi sujui kansallisesti?**

- 27. Miten valmistautuminen Barents Rescue 2017- pelastusharjoitukseen mielestäsi sujui harjoituksen isäntämaan Venäjän kanssa?**

- 28. Miten hotellisortumaharjoitus sujui mielestäsi venäläisten sosiaali- ja terveydenhuoltoalan toimijoiden kanssa?**

- 29. Mitkä ovat keskeisimmät yhteistyön harjoitteluun liittyvät havaintosi Barents Rescue 2017- pelastusharjoitukseen liittyvän hotellisortumaharjoituksen perusteella, jotka tulisi ottaa huomioon kansallisissa varautumissuunnitelmissa?**

KIITOS!